

گزارش مطالعه اکتشافی پیرامون
« بررسی موانع و راهکارهای عملکرد نظام بانکی در تعاملات بین الملل »

مجری طرح:

حجت‌اله میرزایی

اتاق بازرگانی و صنایع و معادن تهران

گزارش مطالعه اکتشافی پیرامون

« بررسی موانع و راهکارهای عملکرد نظام بانکی در تعاملات بین الملل »

مجری:

حجت‌اله میرزایی

فهرست مطالب

۱- مقدمه	۶
۲- اهمیت موضوع	۸
۳- جهانی شدن مالی	۹
۳-۱- بانکداری فرامرزی	۹
۳-۲- جهانی شدن مالی و کشورهای در حال توسعه	۹
۴- فرصت‌ها و چالش‌های تعاملات بین‌المللی و سرمایه‌گذاری خارجی بین بانکی	۱۱
۵- نقش بانک‌ها در نظام پرداخت بین‌المللی	۱۲
۵-۱- روشهای سنتی	۱۳
۵-۲- ویژگی‌ها، مسایل و مشکلات روشهای سنتی	۱۳
۵-۳- روشهای مدرن	۱۴
۶- نقش بانک‌ها در تأمین مالی خارجی	۱۷
۶-۱- روش‌های استقراضی	۱۷
۶-۲- روش‌های غیر قرضی (سرمایه‌گذاری)	۲۱
۷- نظریات عمده جذب سرمایه‌گذاری بانکی خارجی	۲۴
۸- وضعیت نظام بانکی ایران	۲۶
۸-۱- مشکلات نظام بانکی و پولی ایران	۲۷
۸-۲- تحلیل SWOT بانک‌ها ایران	۲۸
۹- ایران و نهادهای تجاری- مالی بین‌المللی	۳۰
۹-۱- اتاق بازرگانی بین‌الملل	۳۰
۹-۲- سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران	۳۱
۹-۳- سوئیفت (SWIFT)	۳۳
۹-۴- بانک توسعه اسلامی	۳۴
۱۰- تحریم‌ها و نظام بانکی	۳۵
۱۱- راهکارهای پیشنهادی برای نظام بانکی	۳۸
۱۱-۱- جهانی شدن	۳۸
۱۱-۲- توسعه صادرات	۳۹
۱۱-۳- تحریم و تعاملات بین‌المللی	۴۰
۱۲- بحث و نتیجه‌گیری	۴۲
۱۳- پژوهش‌های آتی پیشنهادی	۴۳
ضمایم	۴۴
۱- جدول مشخصات پژوهش‌های علمی پیرامون	۴۵
۲- فرم بازخوانی کتابها، پایان نامه ها و مقالات پژوهشی	۴۶
۳- فهرست مقالات و گزارش‌های رصد شده	۵۳

فهرست جداول

- جدول ۱- دارایی‌ها و بدهی‌های خارجی بانک‌ها (میلیون دلار ایالات متحده)..... ۲۶
- جدول ۲- وام‌ها و سپرده‌های خارجی بانک‌ها (میلیون دلار ایالات متحده)..... ۲۶
- جدول ۳- ارتباط میان وضعیت متغیرهای کلان اقتصادی و سیاست‌های اعتباری بانک‌ها..... ۴۵

فهرست نمودارها

- نمودار ۱- روند دارایی‌ها، بدهی‌ها، وام‌ها و سپرده‌های خارجی بانک‌های ایرانی ۲۷

۱- مقدمه

گزارش پیش روی نتایج پژوهش اکتشافی در موضوع " بررسی موانع و راهکارهای عملکرد نظام بانکی در تعاملات بین‌الملل " است که به سفارش اتاق بازرگانی صنایع و معادن تهران انجام پذیرفته است. در این گزارش تلاش شده است مقالات، کتب، گزارش‌ها و طرح‌های پژوهشی مرتبط با موضوع، که تاکنون انجام پذیرفته‌اند مورد بازخوانی قرار گرفته و نکات کلیدی به همراه نتایج و پیشنهادهای برآمده از آن به صورت مجمل بررسی شود. بدین منظور در مرحله نخست، برای دستیابی به این منظور پایگاه‌های علمی و اطلاعاتی داخلی زیر، مورد جستجو و کندوکاو قرار گرفتند:

- بانک تخصصی نور (www.noormags.com)
- پرتال جامع علوم انسانی (www.ensani.ir)
- بانک مقالات علمی جهاد دانشگاهی (www.sid.ir)
- سایتهای مجلات علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی (www.magiran.com)
- بانک مقالات و داده‌های اقتصادی ایران (IELDB)
- نمایه های تخصصی
- بانک مدارک علمی ایران (www.irandoc.ac.ir)
- کتابخانه مرکزی، مرکز اسناد و تامین منابع علمی دانشگاه تهران (<http://library.ut.ac.ir/>)
- موسسه پژوهش‌های پولی و بانکی
- موسسه پژوهش‌های بازرگانی
- معاونت اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی
- مرکز بررسی‌های اقتصادی اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران

از سویی دیگر با توجه به محدودیت و اندک بودن مقالات علمی و پژوهشی در این حوزه‌ها و موضوعات، پایگاه‌های علمی خارجی نیز مورد کندوکاو قرار گرفتند که شامل موارد زیر هستند:

- www.sceincedirect.com
- www.econopaper.com
- www.nber.org

در مرحله دوم، مقالات و گزارشهای استخراج شده در قالب فرم استاندارد که به تصویب کارفرمای محترم رسیده است، بازخوانی و جمع بندی شدند. برای موضوع " بررسی موانع و راهکارهای عملکرد نظام بانکی در تعاملات بین‌الملل " جمعاً ۴ مقاله، گزارش، طرح پژوهشی یا پایان‌نامه مورد بازخوانی قرار گرفته است که نتایج بازخوانی هر یک از آنها در فرم‌های بازخوانی مذکور در پیوست گزارش منعکس شده است. سایر مطالعات انجام گرفته که در متن گزارش نیز به کار گرفته شده‌اند، در فهرست گزارش‌های رصد شده معرفی شده‌اند.

در گام سوم، هر یک از موارد بررسی شده در قالب یک جدول تطبیقی نمایش داده شده است تا ضمن ترسیم یک شمای کلی از ویژگی‌های مهمترین مطالعات انجام شده در حوزه مورد بررسی، کاستی‌ها و نیازهای پژوهشی آتی در این حوزه‌ها را آشکار سازد.

ترتیب مطالب گزارش به این نحو است که ابتدا با طرح مسأله جهانی شدن مالی، به لزوم توجه به تعاملات بین‌المللی اشاره می‌شود و در پی آن، بانکداری فرامرزی و شرایط کشورهای در حال توسعه در این زمینه مورد بررسی قرار می‌گیرد. در بخش بعدی، فرصت‌ها و چالش‌های تعاملات بین‌الملل به عنوان هدفی برای تمام کشورها مطرح می‌گردد. در ادامه، نقش بانک‌ها در دو زمینه نظام پرداخت بین‌المللی و تأمین مالی خارجی، با بررسی راه‌های سنتی و مدرن مربوط هر کدام مورد توجه قرار گرفته است. بخش بعدی به نظریات عمده جذب سرمایه‌گذاری خارجی توسط بانک‌ها می‌پردازد و در پی آن، وضعیت نظام بانکی ایران، مشکلات آن و همچنین روابط آن با نهادهای بین‌المللی مالی مطرح می‌شود. پس از آن، تحریم‌های نظام بانکی از سوی نهادهای بین‌المللی و آثار آن بر نظام بانکی کشور عنوان شده و به دنبال آن، راهکارهایی در این زمینه، و همچنین در زمینه جهانی شدن و توسعه صادرات ارائه می‌گردد. نتیجه‌گیری مطالب و پیشنهادات پژوهشی نیز در بخش انتهایی آمده است. در بخش ضمیمه، جدول مشخصات پژوهش‌های علمی که مورد بازخوانی قرار گرفته‌اند ارائه شده است. فرم‌های بازخوانی و فهرست مقالات و گزارش‌های رصد شده آخرین مطالب این گزارش هستند.

۲- اهمیت موضوع

بانکداری از فعالیتهایی است که نقش قابل توجهی در آغاز و تداوم فعالیتهای تولیدی، خدماتی و نظایر آن داشته و در رشد اقتصادی تأثیر اساسی دارد. این کار از طریق جمع‌آوری مناسب نقدینگی (به ویژه سرمایه‌های سرگردان) و هدایت صحیح آنها به مجاری مناسب تولید انجام می‌شود. از این رو چنانچه در حیطه بانکداری سیاست‌های پولی مناسبی اتخاذ شود و به همراه آن بانک‌های مختلف نیز فعالیتهای خود را به صورت بهینه به انجام رسانند، هدف یاد شده می‌تواند به نحو مطلوبی حاصل شده و در اقتصاد ملی تحول قابل توجهی ایجاد کند. موانع و راهکارهای موجود به ویژه در مورد تعاملات بین‌المللی از آن جهت حائز اهمیت است که پدیده جهانی شدن به طور فزاینده‌ای در حال گسترش و به نوعی یک واقعیت گریزناپذیر شده است و کشورها ناگزیرند برای رقابت پا به عرصه بین‌المللی بگذارند.

۳- جهانی شدن مالی

جهانی شدن مالی، روند ادغام بازارهای مالی در اقتصاد جهانی شده است. موضوع جهانی شدن مالی، بازار مبادله دارایی‌ها و بدهی‌ها است. نهادهای مالی برای مبادله ارز، اوراق بهادار، منابع مالی و محصولات بیمه‌ای، واسطه‌ای مالی نامیده می‌شوند. بورس اوراق بهادار، بیمه و بانک سه نهاد مالی واسطه‌ای هستند.

جهانی شدن بازارهای مالی بسیار آسان‌تر از جهانی شدن بازار کالاها و بازار نیروی کار است و به همین لحاظ جهانی شدن مالی به سرعت پیشرفت کرده است. در مبادلات مالی تنها استناد کاغذی مبادله می‌شود یا علائم الکترونیکی وارد رایانه می‌گردد. توسعه فناوری اطلاعات این مبادلات را آسان، سریع و ارزان کرده است. از سوی دیگر دارایی‌های مالی از هیچگونه مرز فیزیکی نباید عبور کند. تنها موانع موجود برای مبادلات مالی، مقررات ملی هستند. منطق اقتصادی برای بین‌المللی شدن بازارهای مالی این است که به جابجایی منابع مالی میان اقتصادها کمک می‌کند و منابع مالی را به موارد کارا تر تخصیص می‌دهد.

نهادهای مالی در سر اسر جهان به سرعت در حال یکپارچگی هستند. تعداد نهادها در حال کاهش و اندازه متوسط آنها در حال افزایش است و به ندرت هفته‌ای وجود دارد که هیچ ادغام بانکی جدید یا تملک جدید اعلام نشود. در واقع سال‌های اخیر شاهد ایجاد بزرگترین گروه‌های بانکداری جهان از طریق ادغام بوده است و جهان‌شمولی بانکداری را ایجاد کرده است. جهانی شدن مالی شامل ادغام بازارهای اوراق بهادار، بیمه‌گری جهانی، بانکداری فرامرزی و رژیم‌های نرخ ارز شناور است.

۳-۱- بانکداری فرامرزی

فعالیت‌های بانکداری به سرعت در حال درنوردیدن مرزها است. در سراسر جهان محدودیت‌های ارائه‌کنندگان خدمات مالی به سرعت در حال کاهش است. در واقع خدمات بانکی به صورت فرامرزی ارائه می‌شود. با جهانی شدن مالی، ادغام‌ها و تملک‌های بانکی، جهانی شدن بانکی را تسریع نموده است و وظایف بانک‌های جهانی را آنچنان متحول نموده است که بانک‌ها می‌توانند تمامی خدمات مالی (بانکی، بیمه‌ای و اوراق بهادار) را به صورت فرامرزی ارائه نمایند.

۳-۲- جهانی شدن مالی و کشورهای در حال توسعه

در سال‌های اخیر بسیاری از کشورهای در حال توسعه ادغام بیشتری در نظام مالی جهانی داشته‌اند. اگر جهانی شدن بازارهای مالی به طور ویژه مدیریت شود سلامت نظام‌های مالی در کشورهای در حال توسعه را ارتقاء می‌بخشد.

بانک‌ها در مرکز نظام مالی در کشورهای در حال توسعه قرار دارند و نهادهای مالی اصلی هستند. انعطاف‌پذیری و سلامت بانک به این بستگی دارد که بانک‌ها چگونه تحلیل‌های ریسک اعتباری خود را انجام می‌دهند و تصمیمات وام‌دهی‌شان را اخذ می‌کنند. بانک‌ها سایر کارکردهای مالی کلیدی مانند عملیات تسویه و سیستم پرداخت‌ها و

مبادله ارزی را نیز انجام می‌دهند و در نتیجه بانکداری چرخه اصلی برای انتقال اقدامات سیاست پولی به نرخ‌های سود (بهره) بازار، موجدی نقدینگی و نهایتاً کل فعالیت‌های اقتصادی و قیمت‌ها است. به خاطر این کارکردهای متنوع، وجود بانکداری سالم اساسی‌ترین عنصر نظام مالی در کشورهای در حال توسعه است.

اینکه بانک‌ها تا چه حد این وظایف را به طور مؤثر انجام می‌دهن، بستگی به رقابت در نظام بانکی و وضعیت اقتصاد کلان دارد. یک دلیل عمده که چرا بخش بانکداری بسیاری از کشورهای در حال توسعه تا این حد غیررقابتی هستند، به خاطر مداخله دولت است. به طور عمدی یا غیرعمدی، دولت‌ها در بسیاری از کشورهای در حال توسعه غالباً از طریق ملی کردن و مالکیت عمومی، اعمال محدودیت بر مالکیت خارجی، در قواعد بر روابط میان بانک‌های داخلی و خارجی محدودیت ایجاد کرده‌اند. این اختلال‌ها غالباً آمیخته با مداخله مستقیم دولت در تصمیمات وام‌دهی بانک‌ها با اثرات زیان‌بار بر موازنه بانک‌ها طی زمان است. وقتی تعداد اندکی از بانک‌های بزرگ بر سیستم مالی حاکمیت دارند (مانند وضعیت بسیاری از کشورهای در حال توسعه) این بانک‌ها با افزایش وام‌های بد (وام‌هایی که امکان وصول و برگشت آن بسیار کم است) ثبات مالی را به خطر می‌اندازد. نظام‌های مالی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه فاقد عمق و گستره هستند که غالباً به خاطر دوره‌های طولانی سرکوب مالی، مداخله دولت در بازارهای مالی و اعمال محدودیت بر مبادلات حساب جاری و حساب سرمایه است. یکی از متداول‌ترین ضعف‌ها عبارتست از الزام بانک مرکزی یا بانک‌های تجاری برای وام دادن به دولت یا وام دادن به بخش‌های اولویت‌دار است که غالباً در نرخ‌های سود (بهره) یارانه‌ای است و بانک‌ها را ضعیف می‌کند.

۴- فرصت‌ها و چالش‌های تعاملات بین‌المللی و سرمایه‌گذاری خارجی بین بانکی

به نظر می‌رسد اولین مسئله‌ای که در رابطه با این بحث می‌توان مطرح کرد مزیت‌ها، فواید و مضرات تعاملات بین‌المللی به ویژه سرمایه‌گذاری بانک‌های خارجی برای اقتصاد و شبکه بانکی کشور مقصد باشد. در این رابطه عمدتاً دو نظر موافق و مخالف وجود دارد که هر یک استدلات و مشاهدات تجربی مختص به خود را دارند. در خصوص نظریات موافق می‌توان به کاردنس (۲۰۰۳) اشاره نمود. وی استدلال می‌کند که اصلی‌ترین مزیت ورود بانک‌های خارجی به ویژه برای کشورهای در حال توسعه، استفاده از سریزهای فناوری، خدمات و ابداعات جدید و سایر الگوهای جدید از جمله زمینه مدیریت بانک به عنوان یک بنگاه اقتصادی می‌باشد. به بیانی دیگر با ورود این بانک‌ها، از طریق مولفه‌های فوق، کارایی بانک‌های داخلی نیز به سرعت افزایش خواهد یافت. از دیگر وی معتقد است ورود سرمایه‌گذاران بانکی خارجی، زمینه‌های لازم برای فشار بیشتر برای مقررات‌زدایی در شبکه بانکی را مهیا خواهد کرد. چرا که یکی از کانال‌های عمده بهبود کارایی و سودآوری بانک‌ها، مقررات‌زدایی و افزایش آزادی آن‌ها در تعیین رویه‌ها و دستورالعمل‌هایشان است. از دیگر سو با گسترش تعاملات خارجی بین بانکی و ورود بانک‌های خارجی، به طور فزاینده‌ای بر حجم اعتبارات و وام‌ها نیز افزوده خواهد شد. برای کشورهای در حال توسعه که یکی از موانع رشد اقتصادی آنها عدم دسترسی کافی به منابع و تسهیلات مالی می‌باشد، این وضعیت می‌تواند به رشد و توسعه اقتصادی آنها کمک کند. با این وجود مخالفان ورود بانک‌های خارجی و سرمایه‌گذاری در این زمینه نیز استدلات مهم و قابل تاملی را دارند. به عنوان مثال آنها اشاره که مزیت و برتری فناورانه و کارایی بانک‌های خارجی می‌توانند موجبات کاهش سودآوری و کاهش سهم بانک‌های داخلی شوند که عمدتاً از کارایی کمتری برخوردارند. این وضعیت می‌تواند بر رشد و عملکرد نظام بانکی داخلی اثر سوء قابل توجه‌ای داشته باشد. از دیگر سو بانک‌های داخلی برای کسب سود بیشتر در رقابت با بانک‌های خارجی، مجبور خواهند بود که به مشتریان با پریسک وارد بده و بستان شوند که این خود مخاطرات اخلاقی و اثر انتخاب بد را برای بانک‌های داخلی افزایش خواهد داد. در حالت‌های افراطی‌تر نیز تمایل به کسب سودهای از دست رفته در رقابت با بانک‌های خارجی، بانک‌های داخلی را بر آن خواهد داشت که وارد فعالیت‌های سوداگرانه و نامولد شوند.

مع الوصف تحقیقات و مطالعات نشان می‌دهند که فواید جذب بانک‌های خارجی بر ضررهای آن چربش دارد. به عنوان مثال مطالعه ولر و شر (۲۰۰۱) نشان می‌دهد که اگر سهم بانک‌های خارجی از بازار کشور مقصد بالا باشد، عرضه وام و تسهیلات به سرعت افزایش خواهد داشت.

۵- نقش بانک‌ها در نظام پرداخت بین‌المللی

در اقتصاد جهانی شده امروز با استفاده از بازار مالی جهانی طراحی، نظارت، کنترل، مدیریت و اجرای بسیاری از طرح‌ها، پروژه‌ها و برنامه‌های جدید عمرانی تولیدی یا تکمیل طرح‌های ناتمام یا توسعه و گسترش واحد‌های در حال تولید و واردات و صادرات کالاها امکان پذیر می‌باشد. بدین ترتیب استفاده از بازارهای مالی جهانی برای کلیه کشورها اجتناب ناپذیر شده است. و برای استفاده از بازار مالی جهانی باید به تکنیک‌ها و ظرایف پرداخت‌های خارجی مسلط بود. پرداخت‌های خارجی یک مجموعه ترتیبات و فنونی است که امکان استفاده بهینه از بازار مالی جهانی را میسر می‌سازد. روشن است برای نیل به این مقصود در راستای تحقق بخشیدن به اهداف اقتصاد ملی چون رشد موزون اقتصادی، کاهش نرخ تورم پولی، بالابردن سطح اشتغال، ترقی دادن سطح زندگی مردم و داشتن تراز پرداخت‌های ارزی متعادل نه تنها آشنایی بلکه تسلط و احاطه بر فنون پرداخت‌های خارجی یک ضرورت می‌باشد. چنانچه پرداخت‌های خارجی (بانکداری خارجی) کشور کارایی لازم را نداشته باشد لاجرم نمی‌توان از امکانات وسیع بازار مالی و تجارت جهانی برای حل مسائل و معضلات اقتصادی در حد مطلوب سود جست که نتیجه محتوم آن عدم تکمیل طرح‌ها و پروژه‌ها طبق برنامه زمانبندی شده و در مواردی متأسفانه مواجه شدن با انبوه طرح‌ها و پروژه‌های ناقص و ناتمام و همچنین از دست دادن صادرات کالاهای سودآور و دارای مزیت نسبی تولید و واردات کالاهای لازم و مورد نیاز می‌باشد. طولانی شدن زمان اجرای طرح‌ها و پروژه‌ها نه تنها تحمیل هزینه اضافی بر اقتصاد ملی است بلکه در مواردی توجیه پذیر بودن طرح از لحاظ اقتصادی و مالی را ممکن است با مساله مواجه سازد و یا از دست دادن فرصت صادرات کالاهای دارای مزیت نسبی و یا عدم واردات به موقع کالاهای مورد نیاز ما را در تنگناهای اقتصادی قرار دهد. از طرفی توسعه روز افزون تجارت و مبادلات تجاری داخلی و بخصوص بین‌المللی و ضرورت سرعت و سهولت در امر بازرگانی و نقشی که گردش سرمایه و حجم مبادلات تجاری در سرنوشت سیاسی و اقتصادی کشورها دارد، دولت‌ها را بر آن داشته است تا شرایط لازم برای استفاده از انواع پرداخت‌های خارجی را برای تاجران و بازرگانان خود فراهم سازند که می‌توان به نقش مهم بانک‌ها در این زمینه اشاره کرد.

اعتبارات اسنادی یکی از فنون نوین بانکداری است که هم در بازرگانی داخلی و هم در بازرگانی خارجی کاربرد دارد. این فن شاه‌رگ حیاتی بازرگانی بین‌الملل شده و لذا واجد اهمیت گردیده است. به واقع اهمیت اعتبارات اسنادی مشتق از نقشی که در بخش بازرگانی ایفا می‌نماید می‌باشد. اعتبار اسنادی یک مکانیسم تسویه مالی بین المللی با کارایی بالا می‌باشد به طوری که سالانه بیش از یک تریلیون دلار معاملات بین‌المللی از این مکانیسم استفاده می‌نماید.

در بازرگانی بویژه بازرگانی خارجی هم خریدار و هم فروشنده با طیف وسیعی از ریسک‌ها مواجه اند. اما مهمترین و بزرگترین ریسکی که خریدار با آن مواجه است این است که پول را پرداخت نماید اما کالا را تحویل نگیرد. ریسک بعدی این است که فروشنده پول را و خریدار کالا را به موقع یا کامل دریافت ننماید. از این رو از تاریخی که در بازرگانی جهانی معاملات نقدی رقیب معاملات تهاتری شد تا به امروز هم فروشنده و هم خریدار با دو پرسش اساسی در مورد نحوه پرداخت (دریافت) و زمان آن مواجهند که موجب پیدایش روش‌های مختلف انجام

معاملات در بازرگانی خارجی شده‌اند. روشهای مختلف دریافت (پرداخت) پول در تجارت خارجی را از یک دید می‌توان به دو دسته یا گروه تقسیم کرد. دسته اول روشهای سنتی و دسته دوم روشهای مدرن یا نوین.

۵-۱- روشهای سنتی

۵-۱-۱- روش حساب آزاد (Open account trade)

از روش حساب آزاد تحت عنوان روش حساب باز یا روش فروش اعتباری یا نسبه نیز یاد می‌شود. اما در عرف بانکی و بازرگانی کشورمان به روش امانی مشهور و شناخته شده می‌باشد. در این روش فروشنده (صادرکننده) به خریدار (واردکننده) اعتماد دارد و به اعتماد و اعتبار واردکننده، کالا را نخست برای او ارسال می‌دارد (صادر می‌نماید) و واردکننده بعد از دریافت کالا و معمولاً فروش آن اقدام به ارسال وجه آن می‌نماید. چنانچه در تجارت خارجی طرفین داد و ستد روی روش حساب آزاد توافق نمایند ریسک واردکننده صفر و در مقابل ریسک صادر کننده بسیار بالا خواهد بود. از اینرو امروزه کمتر صادرکننده‌ای حاضر می‌شود در خصوص دریافت ارز حاصل از صادراتش با واردکننده روی این روش توافق نماید. اما در جهان امروزه عمدتاً شرکتهای چند ملیتی برای دفاتر نمایندگی فروش خود در کشورهای مختلف با این روش اقدام به صادرات می‌نمایند. به دلیل رقابت موجود در بین صادرکنندگان از یک سو و نیز متداول بودن تامین مالی خریداران توسط فروشندگان از سوی دیگر، استفاده از این روش پرداخت در تجارت بین الملل، از حجم بالایی برخوردار است. بنابراین صادرکنندگانی که تمایلی به استفاده از این روش ندارند، ممکن است بازار فروش خود را از دست بدهند. اگر چه استفاده از این روش حجم فعالیت تجاری را افزایش می‌دهد، اما ارزیابی دقیق ریسک سیاسی، اقتصادی و تجاری کشور خریدار ضرورت دارد.

۵-۱-۲- روش پیش پرداخت کامل (Full advance payment)

روش پیش پرداخت کامل را در عرف بانکی و بازرگانی کشورمان به روش حواله ای یا روش “بدون انتقال ارز” یا روش تی تی می‌شناسند. این روش در عمل نقطه مقابل روش حساب آزاد است زیرا در این روش این بار ابتدا واردکننده باید طبق توافق پول را ارسال (حواله) نماید تا سپس صادرکننده اقدام به انتقال و صادرات کالا بنماید. روشن است در اینجا واردکننده باید به صادرکننده اعتماد نماید. لذا ریسک واردکننده بسیار بالا و در مقابل ریسک صادرکننده از نقطه نظر وصول ارز حاصل از صادرات صفر می‌باشد. در عرف بازرگانی کشورمان این روش را روش بدون انتقال ارز می‌شناسند. بدون انتقال ارز یک غلط مصطلح است و مراد از آن این است که دولت (بانک مرکزی) تعهدی در قبال تامین یا فروش ارز بابت این نوع واردات ندارد و تامین ارز آن از محل صادرات واردکننده یا خرید ارز از بازار غیر بانکی (بازار ارز آزاد) امکان پذیر است. همان طور که بیان شد در این روش ابتدا ارز حواله (انتقال) می‌شود و سپس کالا وارد می‌شود. در مواردی واردکنندگان تمایل به استفاده از این روش به ویژه برای واردات کالاهای ضروری مورد نیاز مبهم دارند که می‌خواهند ریسک خود را پوشش دهند.

اصرار صادرکنندگان برای استفاده از این روش پرداخت، می‌تواند به از دست دادن مشتریان در بازار رقابتی منجر شود و در اینگونه موارد، واردکنندگان باسابقه و پرتجربه که از وجهه اعتباری خوبی در بازار بین المللی برخوردار هستند، عموماً از مراوده تجاری منصرف می‌شوند.

۵-۲- ویژگی‌ها، مسایل و مشکلات روشهای سنتی

ریسک روش‌های سنتی پرداخت ارز کالاهای وارداتی یا دریافت ارز حاصل از صادرات کالاها به عهده خود واردکنندگان یا صادرکنندگان می‌باشد. مضافاً در مورد این روش‌ها مقررات جهان شمولی وجود ندارد که چنانچه یکی از طرفین داد و ستد قصور یا تخلف نمود تعهدات، تکالیف و مسئولیت‌های آنها را مشخص نموده باشد. اما در مواردی که طرفین دادوستد به یکدیگر اعتماد دارند و برای پرداخت وجه کالاهای موضوع دادوستد به روشهای سنتی توافق می‌نمایند این روشها بسیار ارزان می‌باشند و بوروکراسی آنها کمتر و به طور خلاصه ساده و حداکثر یک قراردادی می‌باشند. به همین علل در اکثر مواقع واردکنندگان کشورمان روش پرداخت کامل یا باصطلاح غلط بدون انتقال ارز را علیرغم ریسک بالای آن به روش اعتبار اسنادی ترجیح می‌دهند. مضافاً ملاحظه می‌شود در مواقعی که واردکننده گان بویژه واحدهای تولیدی صنعتی نیاز فوری مثلاً به یک قطعه یدکی به ارزش مثلاً زیر بیست هزار دلار پیدا می‌نمایند می‌توانند با این روش سریعاً نسبت به واردات و جلوگیری از تعطیلی واحد تولیدی به واسطه فقدان قطعات یدکی جلوگیری نمایند.

در صورتی که طرفین داد و ستد بر روی یکی از روشهای سنتی توافق نمایند الزامی ندارند که انتقال وجه از طریق شبکه بانکی انجام پذیرد یعنی می‌توانند در این خصوص از خدمات بانکی یا سایر موسسه های اعتباری غیر بانکی استفاده نمایند یا استفاده ننمایند. (زمانی فراهانی، ۱۳۸۴، ص ۵۱)

۵-۳- روشهای مدرن

روشهای مدرن یا جدید شامل دو روش وصولی ها و اعتبارات اسنادی می‌گردند. این روش‌ها را به دو علت روشهای مدرن می‌نامند. اول آنکه کاربرد این روشها فقط از طریق بانکها امکان پذیر است. در واقع بانکها با اخذ کارمزد مداخله می‌نمایند و صادرکنندگان و وارد کنندگان مهمترین ریسک ها را تحت شرایطی به بانکها انتقال می‌دهند. در واقع بانکها با قبول ریسکها محیط تجارت جهانی را برای صادرکنندگان و واردکنندگان امن می‌نمایند. دوم آنکه در قرن بیستم توسط اتاق بازرگانی بین الملل مقررات جهان شمول برای روشهای مدرن تدوین و منتشر گردید. مقررات مزبور به روشنی تعهدات، وظایف و تکالیف و مسئولیت های طرف های درگیر با بانکها و بانکها با یکدیگر را تبیین نموده است.

۵-۳-۱- وصولی اسنادی (Documentary Collection)

وصولی اسنادی را می‌توان تحویل اسناد توسط بانک به خریدار، در مقابل پرداخت و یا قبولی خریدار تعریف نمود. از نظر مقررات متحدالشکل وصولی ها، "وصول" به معنای انجام امور مربوط به اسناد توسط بانکها وفق مقررات دریافت شده است به منظور:

الف- دریافت وجه یا قبولی، یا

ب- تحویل اسناد در قبال پرداخت و یا قبولی، یا

ج- تحویل اسناد بر اساس الزامات و یا شرایط دیگر.

بانک به عنوان واسطه امین بین فروشنده و خریدار، اسناد را -که دلالت بر حمل واقعی کالا و یا انجام خدمات دارد- به درخواست فروشنده و در مقابل پرداخت وجه و یا قبولی، به خریدار تحویل می‌دهد. تعهد بانک در

ارتباط با انجام امور وصولی، صرفاً محدود به ارسال و تحویل اسناد در قبال پرداخت و یا قبولی است. بر خلاف اعتبارات اسنادی، بانک هیچگونه مسئولیتی در قبال عدم تمایل و یا عدم توان خریدار بر ایفای تعهداتش ندارد. به موجب ماده ۹ مقررات متحدالشکل وصولی‌ها:

«بانک‌ها با حسن نیت عمل می‌کنند و دقت متعارف را به عمل می‌آورند.»

لذا هیچگونه تعهد یا مسئولیتی نسبت به پی آمدهای ناشی از قوه قهریه، تاخیر یا مفقود شدن هر نوع پیام، نامه‌ها یا اسناد را نمی‌پذیرند. (ماده ۱۴ و ۱۵ مقررات متحدالشکل وصولی‌ها). به علاوه، «بانک‌ها صرفاً مجاز به اجرای دستور وصول بر اساس مقررات حاکم می‌باشند و اسناد را به منظور دریافت دستورات بررسی نخواهند کرد» (ماده ۲). ریسک اعتباری خریدار در این روش، در مقایسه با روش پرداخت حساب باز، به طور قابل ملاحظه‌ای کاهش می‌یابد، اما از آنجایی که حمل کالا یا انجام خدمات از سوی فروشنده قبل از حصول تضمین پرداخت صورت می‌پذیرد، موارد زیر بایستی در استفاده از روش وصولی اسنادی رعایت گردد:

- ۱ - فروشنده (صادرکننده) و خریدار (واردکننده) بایستی نسبت به یکدیگر شناخت و اعتماد کامل داشته باشند.
- ۲ - هیچگونه تردیدی نسبت به تمایل و یا توان پرداخت خریدار وجود نداشته باشد.
- ۳ - کشور خریدار دارای ثبات اقتصادی، سیاسی و همچنین ثبات قوانین و مقررات صادرات و واردات باشد.
- ۴ - سیستم پرداخت بین‌المللی کشور واردکننده در معرض «ریسک سیاست‌های نظارتی و کنترلی خروج ارز» و یا محدودیت‌های مشابه نباشد.
- ۵ - امکان برگشت کالا و یا پیدا نمودن مشتری جدید در صورت عدم قبولی و یا عدم پرداخت خریدار بررسی شود و هزینه‌های احتمالی آن بررسی شود.

مزایای روش وصولی اسنادی را می‌توان اینگونه برشمرد:

الف - ساده و ارزان بودن فرآیند اجرایی

ب - روش پرداخت سریع‌تر و مطمئن‌تر در مقایسه با روش حساب باز

ج - امکان تحویل اسناد مالکیت کالا به خریدار در مقابل پرداخت همزمان یا قبولی برات

با وجود مزایای یاد شده، چنانچه خریدار از قبول اسناد و یا برات خودداری نماید، پیدا نمودن خریدار دیگر و یا برگشت کالا برای فروشنده هزینه‌هایی تحمیل خواهد نمود.

۵-۳-۲- اعتبارات اسنادی Documentary Letter of Credit

به موجب ماده ۲ مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (یو، پی، سی) اعتبار به هرگونه ترتیبی، به هر نام یا توصیفی، که دربرگیرنده تعهد قطعی و برگشت‌ناپذیر بانک گشایش‌کننده نسبت به پذیرش پرداخت در قبال ارائه مطابق باشد، اطلاق می‌گردد. ویژگی‌های اعتبار اسنادی به شرح زیر است:

الف) تعهد بانک گشاینده: مهمترین ویژگی اعتبار اسنادی که این شیوه پرداخت (دریافت) را از سایر روشها متمایز می‌سازد این است که در این روش ذی‌نفع اعتبار اسنادی وجه اسناد را که مبین انجام معامله از طرف او می‌باشد از بانک گشاینده اعتبار اسنادی مطالبه می‌نماید و نه از واردکننده. البته مشروط بر آنکه شرایط اسنادی مندرج در متن اعتبار اسنادی در خصوص ارائه اسناد منطبق رعایت شده باشد.

ب) تنوع: دومین ویژگی اعتبار اسنادی این است که اعتبار اسنادی از تنوع بسیار قابل ملاحظه ای برخوردار است به ترتیبی که بیش از بیست نوع اعتبارات اسنادی این روش پرداخت را به یک کارگاه بسیار مجهز تبدیل نموده است.

ج) مقررات جهان شمول: سومین ویژگی اعتبار اسنادی این است که کمیسیون بانکی اتاق بازرگانی بین الملل با کلیه دست اندرکاران صاحب نظر، ضوابط و مقرراتی برای آن تهیه، تدوین، تصویب، بروز و انتشار داده است.

د) کاربرد وسیع: اعتبار اسنادی در صورت توافق متعاملین نه تنها در مواردی که موضوع معامله کالاست کاربرد دارد بلکه در مواردی که صرفاً موضوع معامله خدمت است نیز کاربرد دارد. بالطبع در مواردی نیز که موضوع معامله کالایی-خدمتی است هم کاربرد دارد.

ه) تامین مالی متعاملین: اعتبار اسنادی یک مکانیسم قوی است که در حل مشکل نقدینگی متعاملین بخوبی عمل می نماید. زیرا در بازرگانی اعم از خارجی یا داخلی چنانچه در خواست کننده اعتبار اسنادی (Applicant) برای بانک گشاینده اعتبار اسنادی شناخته شده و معتبر باشد حتی بانک گشاینده اعتبار در روز گشایش اعتبار اسنادی (Issuing bank) ممکن است از وی فقط کارمزد گشایش و هزینه های بانکی مربوطه را اخذ و به اصطلاح با پیش دریافت صفر اقدام به گشایش اعتبار اسنادی بنماید. سازو کار اعتبار اسنادی مشکل نقدینگی ذی نفع اعتبار اسنادی را نیز برآحتی می تواند، در صورت نیاز حل نماید. پس از اینکه اعتبار اسنادی به ذینفع آن ابلاغ گردید ذی نفع می تواند به اتکاء اعتبار اسنادی گشایش شده به نفع او، از تسهیلات بانکی برخوردار شود یا به گشایش اعتبار اسنادی جدید برای تدارک تمام یا بخشی از کالاها و خدمات مورد نیاز اقدام نماید.

و) انعطاف پذیری: انعطاف پذیری (Flexible) از دیگر ویژگی های اعتبار اسنادی می باشد. اعتبار اسنادی از انعطاف کافی جهت تامین خواسته متعاملین در معاملات متنوع می باشد.

ز) تسهیل اجرای سیاست کنترل ارزی: در کشورهایی که نظام کنترل ارزی حاکم و جاری است یا حاکم می شود بانک مرکزی (دولت) با مکانیسم اعتبار اسنادی بهتر و راحت تر می تواند سیاست کنترل ارزی را به اجرا بگذارد.

امروزه در تجارت داخلی و بخصوص در تجارت بین الملل، اعتبار اسنادی بعنوان یکی از مهمترین و بهترین شیوه های پرداخت تلقی می شود و با توجه به ضریب اطمینان بالایی که به همراه دارد معمولاً مورد استقبال و پذیرش طرفین قرار می گیرد. از طرفی همانگونه که ذکر گردید بانک ها در این روش با توجه به نقش محوری، مهم و متفاوتی که دارند از اهمیت بسزایی برخوردارند. لذا در این رابطه می توان به دو نکته اساسی جهت موفقیت هر چه بیشتر یک کشور در بازرگانی و بویژه بازرگانی بین الملل اشاره کرد. اول اینکه باید به هر طریق تجار، بازرگانان و حتی مسئولین در بخش بازرگانی دولتی را با روش اعتبار اسنادی و مزایای آن آشنا کرده و شرایط لازم برای استفاده راحت تر از این ابزار را تامین نموده و حتی تشویق های لازم در این زمینه معمول گردد. مورد دوم که در واقع زمینه محقق شدن مورد اول را نیز فراهم می سازد، افزایش اعتبار بانک های داخلی در عرصه بین المللی به طرق ممکن و همچنین آشنایی کامل کارمندان بانک ها با اعتبار اسنادی بطور جامع می باشد. البته از میزان تاثیر ثبات اقتصادی یک کشور بر میزان اعتبار بانک های آن نیز نباید غافل بود. به نظر می رسد با تحقق موارد اشاره شده بتوانیم شاهد چشم انداز روشنی در عرصه تجارت بین الملل باشیم.

۶- نقش بانک‌ها در تأمین مالی خارجی

نحوه تامین مالی و تهیه بودجه اجرایی لازم برای انجام پروژه های زیربنایی و بهره برداری از محصولات و خدمات حاصل از آنها در حال حاضر به عنوان یکی از مهمترین چالش های پیش روی کشورهای در حال توسعه مطرح می‌باشد. با توجه به وضعیت خاص کشورهای در حال توسعه و بحران های مالی در این کشورها امکان تامین سرمایه مورد نیاز برای اجرای پروژه های بزرگ به راحتی فراهم نمی‌شود ، لذا استفاده از راه دیگر ، یعنی جذب سرمایه های خارجی در این کشورها مورد توجه قرار می گیرد که در این حیطه، بانک‌ها نقشی اساسی ایفا می‌نمایند.

به طور کلی، استفاده از سرمایه‌های خارجی به روش‌های قرضی (استقراضی) و غیر قرضی (سرمایه‌گذاری) صورت می‌پذیرد. در روش‌های قرضی (استقراضی) کشور سرمایه پذیر وامی را از کشور یا موسسه وام دهنده دریافت می‌کند و موظف است در سررسید های مقرر اقساط بازپرداخت آن را به وام دهنده بپردازد. در این نوع روشها کشور یا بانک وام دهنده هیچ گونه ریسکی را نمی‌پذیرد و تمام ریسک ها متوجه کشور وام گیرنده است. در ادامه به شرح این روش‌ها و نقش بانک‌ها در آن می‌پردازیم.

۶-۱- روش‌های استقراضی

۶-۱-۱- فاینانس (Finance):

فاینانس در لغت به معنی « مالیه » یا تامین مالی می‌باشد و از جمله روشهای متداول و رایج تامین پروژه های توسعه ای و ملی که نوعی استقراض خارجی تلقی می‌شود، می‌باشد (در بحث سرمایه‌گذاری به تامین مالی از طریق استفاده از منابع داخلی و یا دریافت و استفاده از وام ارزی اطلاق می‌گردد). و مکانیزمی است که در آن بین کشور سرمایه پذیر و کشور سرمایه گذار، قراردادی منعقد می‌شود که طرح یا پروژه ای را همراه با نیروی انسانی متخصص، انتقال تکنولوژی، ماشین آلات و تجهیزات، مواد اولیه و توان ارزی که لازم توسط کشور سرمایه گذار تامین شود و زمانی که طرح یا پروژه به بهره‌برداری رسید بر اساس میزان سرمایه‌گذاری و بهره متعلق به آن کشور، سرمایه پذیر متعهد می‌گردد که کل قیمت تمام شده طرح یا پروژه را به صورت اقساطی در اختیار کشور سرمایه گذار قرار دهد. فاینانس برای وام‌های بلند مدت به کار می‌رود، در خرید ماشین آلات و تجهیزات به منظور راه اندازی کارخانه ها یا سدها و غیره که نیاز مالی به مبالغ قابل توجه ای دارند، از فاینانس استفاده می‌شود. بدین ترتیب در مواقعی که فروشنده کالا حاضر به قبول اعتبار اسنادی مدت دار نمی‌گردد و خریدار به خاطر فقدان نقدینگی قادر به افتتاح اعتبار اسنادی نمی‌باشد معمولاً خریدار از یک موسسه مالی درخواست می‌کند که وارد معامله شود و وجه معامله را به فروشنده نقداً پرداخت کند. معمولاً این تسهیلات بلند مدت است. قرارداد این نوع اعتبارات در صورت وجود خط اعتباری فعال، بین بانک ایرانی و خارجی (اعتبار دهنده) و تحت نظارت بانک مرکزی منعقد می‌شود. فروشنده خارجی از طریق یک بانک (یا یکی از شرکتهای وابسته و موسسات مالی خود که فعالیت بانکی دارد) تامین مالی می‌نماید. خریدار باید به هنگام گشایش اعتبار اسنادی طبق مقررات بانک مرکزی بین ۱۵٪ تا ۲۰٪ وجه فاکتور فروش را نقداً بپردازد و بقیه ۸۰٪ بدهی تامین مالی را بپذیرد و از نظر فروشنده/ذینفع، این نوع اعتبار دیداری

(نقدی) می‌باشد. ذکر این نکته ضروری است که فاینانس همان وام فروشنده است که در سالهای قبل از ۱۳۵۷ نیز در ایران برای عملیات سدسازی و نیروگاه سازی استفاده می گردید. در این معاملات ابتدا خریدار با همکاری فروشنده خارجی با یک بانک تامین کننده منابع مالی شرایط استقراض از طریق فاینانس را تعیین می‌کند، سپس مجوز قانونی گشایش اعتبار اسنادی از طریق از طریق فاینانس را دریافت می‌دارد (در اکثر موارد بانک خارجی یک تضمین از بانک مرکزی یا سیستم بانکی می خواهد) و خریدار ایرانی تضمین کافی نزد بانک ایرانی در مقابل کل مبلغ ارائه می‌دهد). در ضمن در روش اعتبار اسنادی پشت به پشت که نوعی دیگر از روش‌های فاینانس می باشد از دو اعتبار جدا از هم استفاده می‌شود. اعتبار اول به نفع ذینفع گشایش می‌یابد که خود به هر دلیلی قادر به تهیه و ارسال کالا نیست. به همین جهت با اتکا بر اعتباری که به نفع وی گشایش یافته است اعتبار دیگری برای فروشنده دوم (ذینفع دوم) که می‌تواند کالا را تهیه و ارسال کند، از طرف ذینفع اول گشایش می‌یابد. در مواقعی که فروشنده کالا حاضر به قبول اعتبار اسنادی مدت دار نمی‌گردد و خریدار به خاطر فقدان نقدینگی قادر به افتتاح اعتبار اسنادی نمی‌باشد معمولاً خریدار از یک موسسه مالی درخواست می کند که وارد معامله شود و وجه معامله را به فروشنده نقداً پرداخت کند و بهره گیرد.

در مورد فاینانس باید به نکات زیر توجه داشت:

۱- در صورت دستیابی به تسهیلات دارای نرخ پائین و بلند مدت بودن باز پرداخت، روش بسیار مفیدی است. (به شرط داشتن توجیه اقتصادی مناسب).

۲- چنانچه امکان فروش محصولات تولیدی بصورت کوتاه مدت و با سود بیشتر از سود فاینانس وجود داشته باشد روش موثری خواهد بود.

۳- به دلیل آنکه در اکثر پروژه های بهره مند از تامین مالی اعتباری خارجی (فاینانس) مدیریت پروژه توسط طرف داخلی (ایرانی) صورت می‌گیرد، مشکلات بسیار زیادی که در این زمینه پیش می‌آید (ناشی از شرایط خاص کشور و به ویژه در مورد پروژه های بزرگ) نهایتاً تاخیر در زمانبندی طرح را بدنبال دارد و علیرغم کاهش هزینه های مالی طرح و استفاده بیشتر از امکانات داخلی، ممکن است خسارات تاخیر به قدری زیاد باشد که جبران امتیازات اولیه (بهره گیری از تامین مالی فاینانس) را نکند.

۴- در صورتی که نرخ بازده سرمایه گذاری کمتر از نرخ بهره وام دریافتی بوده و یا به میزان کمی از آن بیشتر باشد (طرح‌هایی که دارای توجیه اقتصادی نیستند)، استفاده از این تسهیلات توصیه نمی‌شود.

۵- در کشور ما بدلیل نوسانات نسبتاً زیاد درآمدهای ارزی، به کارگیری روش فاینانس جهت تأمین مالی طرح‌ها بخصوص در مورد طرح‌های دولتی می بایست با نظارت و کنترل بیشتری همراه باشد.

۶- ریسک حاصله در هنگام دریافت وامهای خارجی برعهده اعتبار گیرنده (در اکثر موارد دولت و شرکت‌های دولتی) بوده و در هر صورت بازپرداخت اصل و سود حاصل از سرمایه گذاری در موعد تعیین شده الزامی است.

۷- دریافت اعتبارات فاینانس فقط جذب سرمایه فیزیکی محسوب شده و برخلاف سرمایه گذاری خارجی که در بیشتر موارد با انتقال تکنولوژی و دانش فنی همراه است، هیچگونه مزیتی در خصوص افزایش قابلیت رقابت صنعتی کشور و انباشته شدن سرمایه انسانی در نیروهای متخصص و تحصیل کرده ندارد.

۸- هزینه بیمه اعتبارات پرداختی به دولت و شرکتهای دولتی ایرانی بالاتر از استانداردهای بین المللی است. زیرا ریسک سرمایه گذاری از نظر خارجی ها در ایران بالا بوده و به همین دلیل علاوه بر تقبل هزینه غیر متعارف بیمه، در پاره ای موارد مجبور هستیم سایر شرایط تحمیلی طرف خارجی را نیز بپذیریم (از قبیل اجبار به خرید از منابع خاص و به قیمت های بالاتر از عرف بازار).

۶-۱-۲- ریفاینانس (Refinance) :

به موجب بخشنامه شماره ۶۰/۱۱۱۳ مورخ ۱۳۸۳/۶/۳۱ بانک مرکزی استفاده از خطوط اعتباری کوتاه مدت بین بانکی حداکثر یکساله جهت گشایش اعتبارات اسنادی بابت واردات کالا را اصطلاحاً ریفاینانس گویند. کلیه وارد کنندگان کالا و خدمات می توانند اقدام به گشایش اعتبارات اسنادی با استفاده از خطوط اعتباری بین بانکی نمایند. ریفاینانس نوعی گشایش اعتبار اسنادی می باشد که فروشنده/ذینفع در زمان معامله اسناد طبق شرایط اعتبار وجه اسناد را به صورت نقد از بانک کارگزار دریافت می نماید و خریدار با توجه به قرارداد منعقد شده با بانک در زمان تعیین شده در قرارداد اقدام به پرداخت وجه اسناد می نماید. حداکثر مهلت خریدار برای پرداخت وجه اسناد یک سال می باشد. واردکننده ایرانی می تواند نسبت به خرید کالا به صورت مدت دار اقدام نماید و وجه کالای وارداتی را بصورت اقساطی پرداخت نماید. در حالیکه فروشنده، وجه کالای خود را به صورت نقدی در زمان ارائه اسناد حمل دریافت می نماید.

۶-۱-۳- یوزانس (Usance)

یوزانس در لغت به معنی فرجه، مدت، بهره پول، مهلت و وعده پرداخت آمده است و در عرف تجارت بین الملل به معنای نسیه تضمین شده است و در اصطلاح سرمایه گذاری به معنی توافق بر پرداخت قیمت فناوری و تجهیزات دریافت شده در قبال ارایه برات مدت دار میباشد. هزینه یوزانس بهره ای است که خریدار کالا علاوه بر قیمت کالا بابت مهلتی که برای پرداخت به وی داده است در سر رسید باید بپردازد. یوزانس اعتباری است که وجه اعتبار بلافاصله پس از ارایه اسناد از سوی ذینفع، پرداخت نمیشود بلکه پرداخت وجه آن، بعد از مدت تعیین شده صورت میگیرد. در واقع فروشنده به خریدار مهلت میدهد که بهای کالا را پس از دریافت و فروش آن بپردازد. معامله یوزانس معمولاً در کشورهایی انجام میگیرد که کمبود ارز دارند. معمولاً در اعتبار اسنادی مدت دار عبارت after Bill of Lading ذکر می شود. که مفهوم یک L/C مدت دار ۹۰ روزه با عبارت فوق این است که زمان شروع این ۹۰ روز همان زمان صدور بارنامه (B/L) می باشد. البته شرایط دیگری نیز هست از جمله، زمان صدور برگ سبز گمرکی و در اعتبار اسنادی یوزانس، بهره، متعلق به سازنده (فروشنده) کالا می باشد. به این صورت که فروشنده درصد مشخصی

راکه مورد تأیید خریدار است به مبلغ فروش کالا اضافه میکند و اصل و فرع مبلغ را هنگام سررسید مطالبه می‌کند. اما در اعتبار اسنادی به شکل ریفاینانس بانک تقبل می‌کند که در موعد مقرر، معادل قیمت کالا را از طرف خریدار پرداخت نماید و بعداً اصل و فرع آن را از خریدار دریافت نماید. در چنین شرایطی بهره، متعلق به بانک است. در مواقعی که کشورها به کالاهای خاصی احتیاج مبرمی پیدا نمایند و فروشندگان خارجی که بازار را در اختیار دارند و از فروش به صورت یوزانس خودداری می‌کنند بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران با برخی از بانک‌های خارجی اقدام به انعقاد قرارداد می‌نماید تا بانک مذکور در روز معامله اسناد نسبت به پرداخت وجه اسناد به ذینفع اعتبارات اسنادی گشایش شده توسط بانک‌های ایرانی اقدام نمایند.

بانک‌های فوق‌الذکر براساس قرارداد در سررسید (پایان دوره یوزانس) مبلغ اعتبار پرداختی به علاوه بهره یوزانس را از بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران دریافت می‌دارند. به این نوع یوزانس اصطلاحاً یوزانس داخلی گفته می‌شود. تفاوت روش فاینانس با روش یوزانس در این است که در روش فاینانس تنها بحث تأمین مالی و دریافت پول به صورت وام مطرح است، در حالی که در روش یوزانس بحث کالا، خدمات و یا دانش فنی نیز وارد شده و در واقع این فناوری‌ها از کشور یا موسسه خارجی خریداری می‌گردد. با توجه به نرخ بهره و تنظیم نرخ محصول توسط وام‌دهنده این روش بسیار پرهزینه است.

تفاوت یوزانس داخلی با یوزانس در این است که در یوزانس داخلی بانک مرکزی فاینانس را انتخاب و با آن قرارداد منعقد نموده است یا به عبارت مصطلح از خطوط اعتباری که بانک‌های خارجی در اختیار بانک مرکزی گذاشته‌اند برای تأمین مالی خرید و واردات کالا استفاده می‌شود.

۶-۱-۴- اعتبار خریدار (Buyer's Credit)

اعطای تسهیلات به خریداران یا کارفرمایان خارجی جهت خرید کالا و خدمات ایرانی در چارچوب قرارداد تأمین مالی را اعتبار خریدار می‌نامند.

این نوع تسهیلات با هدف فراهم نمودن امکان فروش مدت‌دار کالا و خدمات اعطاء می‌گردد. خریدار/ کارفرمای خارجی تمایل دارد وجه کالا یا خدمات دریافتی را به صورت مدت‌دار بپردازد در حالیکه فروشنده پیمانکار ایرانی ترجیح می‌دهد وجه مربوطه را بصورت نقدی دریافت کند. در اینجا بانک می‌تواند بصورت واسطه مالی ایفای نقش نماید. وجه مربوط را به فروشنده/ پیمانکار ایرانی بصورت نقدی پرداخت و در سررسید (های) مقرر از خریدار/ کارفرمای خارجی و یا بانک ایشان دریافت می‌کند.

این تسهیلات به خریداران خارجی کالا و خدمات ایرانی که حداقل ۶۰٪ ارزش آن کالا ساخت ایران و یا ۶۰٪ ارزش آن خدمات توسط متخصصان ایرانی قابل ارائه باشند، پرداخت می‌شود به این ترتیب که پس از صدور کالا یا خدمات مورد نظر بانک از جانب خریدار خارجی یا بانک وی حداکثر ۸۵٪ ارزش سیاهه تجاری را به صادرکننده ایرانی پرداخت می‌نماید و خریدار خارجی یا بانک وی وجه مربوطه را علاوه بر سود متعلقه در سررسیدهای مقرر به بانک بازپرداخت می‌نماید. تفاوت آن با ریفاینانس این است که در اعتبار خریدار، خریدار خارجی تأمین مالی می‌گردد و در ریفاینانس خریدار ایرانی تأمین مالی می‌گردد.

در اعتبار خریدار کالا یا خدمات توسط فروشنده ایرانی صادر می گردد. در ریفاینانس کالا توسط خریدار ایرانی وارد می گردد.

۶-۱-۵- وام های بین المللی (International Loans)

این روش به برقراری مشروط و مشخص برای استفاده از وام و اعمال کنترل موسسه وام دهنده بر نحوه هزینه شدن وام در زمان اجرای پروژه بر میگردد در این گونه موارد می بایست مطالعات امکان سنجی الزام شده توسط وام دهنده به انجام رسیده و توجیه فنی و اقتصادی پروژه مورد قبول وی قرار گیرد. این روش با روش فاینانس یک تفاوت عمده دارد و آن هم به برقراری مشروط و مشخص برای استفاده از وام و اعمال کنترل موسسه وام دهنده بر نحوه هزینه شدن وام در زمان اجرای پروژه بر میگردد.

این دسته از روشهای تامین مالی پروژه ها خود دارای دو شکل است :

- ۱- کشور یا موسسه وام دهنده هیچ گونه شرطی را برای نحوه ی مصرف وام پرداختی قرار نمیدهد و در واقع فاز تأمین مالی از فاز اجرایی آن کاملاً جدا است.
- ۲- کشور یا موسسه وام علاوه بر اعطای وام ، به نحوه هزینه شدن آن نیز نظارت کامل داشته و نوع مصرف را از ابتدا با وام گیرنده شرط می کند .

۶-۲- روش های غیر قرضی (سرمایه گذاری)

در روش سرمایه گذاری تامین کننده منابع مالی (سرمایه گذار) با قبول ریسک ناشی از به کارگیری منابع مالی در فعالیت یا طرح مورد نظر، برگشت اصل و سود منابع سرمایه گذاری شده را از عملکرد اقتصادی طرح انتظار دارد. استفاده از روش های سرمایه گذاری به صورتهای زیر انجام می گیرد:

۱- سرمایه گذاری مستقیم

۲- سرمایه گذاری غیر مستقیم

۳- تجارت متقابل

بانک ها می توانند در هر یک از این مراحل مؤثر واقع شوند (پذیرش مبالغ سرمایه گذاری، ارائه خدمات و غیره).

۶-۲-۱- سرمایه گذاری مستقیم (Direct Investment):

منظور از سرمایه گذاری مستقیم خارجی، مشارکت یک یا چند سرمایه گذار خارجی در سهام ثبت شده یک موسسه داخلی است که حق و حقوقی را برای سرمایه گذار ایجاد می کند.

این نوع از سرمایه گذاری دارای مزایا و معایب مختلفی است . از جمله مزایای این روش برای دریافت کننده سرمایه عبارت است از : انتقال دانش فنی ، افزایش توانمندی نیروی انسانی، مشارکت در سود و زیان ، اشتغال زایی ، عدم نیاز به سپردن تعهد مالی، کسب تجربه های مدیریتی و ... در عین حال با توجه به این که معمولاً کشورهای سرمایه گذار به نحای مختلف سعی در بالا بردن سود خود و صرف کمترین هزینه و انتقال کمترین دانش ممکن را دارند، کشور سرمایه پذیر باید در تمام مراحل بسیار با دقت عمل نماید. انواع روشهای سرمایه گذاری مستقیم خارجی

عبارتند از: تملک یا خرید، ایجاد شعبه فرعی از شرکت، سرمایه‌گذاری مشترک، مشارکت در تولید، مشارکت زمانی و مشارکت در سود.

۶-۲-۲- سرمایه‌گذاری غیرمستقیم (Indirect Investment)

در این نوع از سرمایه‌گذاری، کشور یا موسسه خارجی از طریق اوراق بهاداری نظیر سهام، اوراق قرضه بلندمدت، اوراق مشارکت بین‌المللی و ... در تامین مالی پروژه مشارکت می‌نماید. تفاوت این روش با سرمایه‌گذاری مستقیم در این است که در اینجا سرمایه‌گذار در روند اجرای پروژه دخیل نشده و نظارتی ندارد و از نظر مالی نیز تعهداتی نمی‌سپارد؛ تنها در صورت سود یا زیان پروژه، بر اساس سهم‌الشرکه داده شده، سود دریافت می‌کند.

۴-۲-۳- تجارت متقابل (Counter trade)

این نوع سرمایه‌گذاری که به آن معاملات متقابل نیز می‌گویند، مجموعه‌ای از روشهای تجاری است برای توسعه تجارت که در این معاملات صادرکننده (واردکننده) متعهد می‌گردد در قبال کالاهایی که به کشور دیگر صادر (وارد) می‌کنند، یا موسسه سرمایه‌گذار در قبال فراهم سازی منابع نقدی (سرمایه لازم برای خرید تجهیزات و نیروهای تولید) و غیر نقدی (تجهیزات، تکنولوژی، دانش فنی و ...) مورد نیاز برای اجرای پروژه، کالای مرتبط یا غیر مرتبط با کالای اولیه را وارد (صادر) نماید. یا موسسه سرمایه‌گذار اصل سرمایه (مالی و غیر مالی) خود را به همراه سود انتظاری از محل محصولات یا خدمات تولیدی همان پروژه یا طرح‌های داخلی دیگر و یا در برخی موارد به صورت معادل ارزی آن دریافت نماید.

و مهمترین روش‌های تجارت متقابل عبارت‌اند از:

معاملات تهاوتر (Barter): مبادله مستقیم کالاها بدون انتقال پول.

خرید متقابل (Counterpurchase): قرارداد جداگانه‌ای است که از یک سو بر فروش کالا و از سوی دیگر بر تعهد صادرکننده به خرید از طرف تجاری خود تاکید می‌نماید.

افست (Offset): صادر کننده تجهیزات (غالبا هواپیمایی و نظامی) تعهد می‌نمایند که قطعات مورد استفاده در این تجهیزات یا محصولاتی دیگر از کشور واردکننده خریداری نموده یا موجبات خریداری آنها را فراهم نمایند.

بیع متقابل (Buy Back): یکی از شیوه‌های رایج معاملات و تجارت متقابل در دنیا است که در آن سرمایه‌گذار خارجی منابع مالی نقدی و غیر نقدی (ماشین‌آلات، تجهیزات تولیدی یا یک کارخانه کلی) را جهت توسعه و یا نوسازی بنگاه اقتصادی سرمایه‌پذیر در اختیار بنگاه قرار می‌دهد و در مقابل محصولاتی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم به وسیله تسهیلات تولید شده، بابت تمام یا بخشی از بهای تسهیلات ع در مدت زمانی مشخص دریافت می‌شود.

اوراق قرضه (Bonds): ورقه بدهی می‌باشد که خریدار آن به عنوان طلبکار شرکت محسوب می‌شود و شرکت متعهد است بهره آن را در موعد مقرر و اصل آن را در سررسید پرداخت نماید.

جبران (Compensation): بهای کالای صادر شده (تجهیزات و ماشین آلات و ...) باید به وسیله واردات کالا از آن کشور جبران گردد.

۷- نظریات عمده جذب سرمایه‌گذاری بانکی خارجی

در زمینه سرمایه‌گذاری خارجی بانکی نظریات مختلفی وجود دارد. اما به طور کلی می‌توان ۵ نظریه مسلط عمدتاً مکمل را این زمینه معرفی نمود:

۱. **نظریه‌های متمرکز بر فرصت کسب سود و رشد بیشتر:** این نظریات بر این واقعیت استوار هستند

که وجود مزیت‌ها و فرصت‌های سودآوری و برخورداری از مشتریان و بازارهای جدید بر جذب بانک‌های خارجی تاثیر بسزایی دارند. به طور کلی استدلال می‌شود هرچه بازار کشورهای مقصد بزرگ‌تر و رقابتی داخلی کوچکتر و ناکارتر باشند، زمینه‌های ورود بانک‌های خارجی کارتر را افزایش می‌دهد. مطالعات بایلی (۱۹۹۱) و گروبل (۱۹۹۷) موید این دیدگاه می‌باشند.

۲. **نظریه‌های مبتنی بر استفاده از مزیت‌های نسبی:** در این رویکرد اشاره می‌شود که بانک‌ها و نظام

بانکی در کشورهای در حال توسعه عمدتاً نوپا، کوچک مقیاس و ناکارا هستند. از این روی بانک‌های خارجی کارا تمایل بیشتری به فعالیت در اینگونه کشورها خواهند داشت چرا که مزیت‌های رقابتی بالاتری را در مرزهای این کشورها دارند. از طرفداران این نظریه میتوان به دیویدسون (۱۹۸۰)، گلدبرگ و گروس (۱۹۹۴) و فیسر و مالینوکس (۱۹۹۶) اشاره نمود.

۳. **نظریه‌های تعقیب فعالیت مشتریان:** در این رویکرد استدلال می‌شود هر چه سرمایه‌گذاران و

سپرده‌گذاران و مشتریان یک بانک خارجی بیشتر باشد، تمایل بانک به ایجاد شعبه در آن کشور افزایش خواهد داشت. چرا که این مسئله هم در حصول اطمینان از بهبود ارائه خدمات به این مشتریان افزایش خواهد داشت و هم به بانک برای کاهش هزینه‌های کسب اطلاعات و نظارت کمک خواهد کرد. از سویی دیگر تمایل این مشتریان را برای همکاری با بانک‌های دیگر کاهش خواهد داد. مطالعه گلدبرگ و ساندرز (۱۹۸۱) بر استدلال فوق صحت گذاشته است. آنها در قالب یک مدل اقتصاد سنجی نشان دادند که سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی یک عامل بسیار مهم در رشد فعالیت بانک‌های خارجی در ایالات متحده امریکا بوده است.

۴. **نظریه‌های مربوط به مدیریت ریسک و پرتفوی سرمایه‌گذاری:** بانک‌ها مانند یک بنگاه اقتصادی

همواره در سود افزایش سود و کاهش ریسک فعالیت‌های خود می‌باشند. یکی از اصلی‌ترین راه‌کارهای کاهش ریسک نیز ایجاد پرتفوی و سبد سرمایه‌گذاری است. بانک‌ها نیز بدین منظور می‌توانند پرتفوی سرمایه‌گذاری و فعالیت‌های خود را با استفاده از سرمایه‌گذاری در کشورهای مختلف تشکیل دهند و از این طریق نااطمینانی‌ها و ریسک‌های خود را کاهش دهند. از این منظر طبیعی است که بانک‌ها در کشورهایی که به لحاظ سیاسی، اقتصادی و اجتماعی از ریسک‌های کمتری برخوردار هستند، اقدام به سرمایه‌گذاری و فعالیت کنند. مطالعه آرگوس (۱۹۹۰) بر نقش عوامل مدیریت و کاهش ریسک صحت گذاشته است.

۵. **سایر نظریه‌ها:** دیگر نظریه‌ها و رویکردها نیز شاهد بر نقش قوانین و مقررات در کشورهای مقصد و حتی مبدا می‌باشند. شوگل (۱۹۸۷) در این راستا اذعان می‌کند که قدرت پذیرش^۱ یکی از عوامل موثر بر بانکداری چند ملیتی می‌باشد. از نظر وی قدرت پذیرش به میزان درجه باز بودن کشور میزبان بستگی دارد. از دیگر سو اعمال مقررات و قوانین محدود کننده و سرکوب مالی نیز از جمله متغیرهای مورد بحث در این رویکرد است. مطالعات پائولا (۲۰۰۲) و متو و همکاران (۲۰۰۸) که مورد بازخوانی و بررسی در این پژوهش قرار گرفته‌اند نیز با مورد بحث قرار دادن ساختار، مشوق‌ها و موانع قانونی، از این منظر به موضوع پرداخته‌اند.

^۱ Receptivity

۸- وضعیت نظام بانکی ایران

نگاهی به ارقام و شواهد نشان می‌دهد که کشورمان در نظام بانکی بین‌المللی، سهم بسیار ناچیزی دارد. با توجه به نقش نظام مالی در فرآیند رشد اقتصادی از کانال تأمین مالی سرمایه‌گذاری و ابداعات فناورانه، این مشکل برای تأمین مالی سرمایه‌گذاری‌ها محدودیت جدی محسوب می‌شود. از سوی دیگر، عدم ارتباط و تعامل قابل توجه نظام بانکی کشور با نظام بانکی بین‌المللی، نظام بانکی کشور نتوانسته است متناسب با پیشرفت‌های جهانی در این زمینه پیش رود. از این رو، ظاهراً لازم است راهکاری مناسب برای ورود به بازارهای پول و سرمایه بین‌المللی طراحی شود. تجارب جهانی نشان می‌دهد که تأسیس مراکز مالی فرامرزی، از گزینه‌های مناسب برای ورود به بازارهای مالی بین‌المللی است.

جدول ۱- دارایی‌ها و بدهی‌های خارجی بانک‌ها (میلیون دلار ایالات متحده)

متغیر	سال	دسامبر ۲۰۱۰		دسامبر ۲۰۱۱		دسامبر ۲۰۱۲	
		مقدار	سهم (%)	مقدار	سهم (%)	مقدار	سهم (%)
دارایی‌ها	کل کشورها	۲۹۷۵۷۷۵۳	۱۰۰	۲۹۸۳۲۸۳۵	۱۰۰	۲۹۲۷۶۳۰۶	۱۰۰
	کشورهای توسعه‌یافته	۲۲۸۷۰۲۴۹	۷۶/۸۵	۲۲۶۱۰۳۸۲	۷۵/۷۹	۲۲۱۶۵۵۹۰	۷۵/۷۱
	مراکز فرامرزی	۳۹۱۶۵۸۰	۱۳/۱۶	۳۹۸۲۵۹۷	۱۳/۳۴	۳۶۵۲۴۶۵	۱۲/۴۷
	کشورهای در حال توسعه	۲۸۳۷۱۵۶	۹/۵۳	۳۰۶۹۰۴۹	۱۰/۲۸	۳۱۸۶۶۴۰	۱۰/۸۸
	ایران	۱۶۵۶۹	۰/۰۵	۱۰۷۴۵	۰/۰۳	۷۰۹۹	۰/۰۲
	سایر	۶۸۶۶۴۲۴	۲۳/۰۷	۷۱۷۰۵۲۹	۲۴/۰۳	۶۹۹۴۷۰۱	۲۳/۸۹
بدهی‌ها	کل کشورها	۲۵۶۳۸۰۴۷	۱۰۰	۲۵۹۰۲۹۴۶	۱۰۰	۲۴۹۴۵۷۹۰	۱۰۰
	کشورهای توسعه‌یافته	۱۸۷۳۳۳۴۱	۷۳/۰۶	۱۸۹۳۰۵۹۱	۷۳/۰۸	۱۸۱۲۳۶۳۳	۷۲/۶۵
	مراکز فرامرزی	۴۵۰۵۲۴۹	۱۷/۵۷	۴۳۸۲۳۴۳	۱۶/۹۱	۴۰۵۸۷۱۰	۱۶/۲۷
	کشورهای در حال توسعه	۲۱۸۴۹۷۹	۸/۵۲	۲۳۴۷۱۷۲	۹/۰۶	۲۵۱۶۶۱۹	۱۰/۰۸
	ایران	۱۷۷۵۲	۰/۰۶	۱۴۳۵۳	۰/۰۵	۱۶۵۱۶	۰/۰۶
	سایر	۵۸۱۸۸۹۱	۲۲/۶۹	۵۶۸۸۸۳۷	۲۱/۹۶	۵۳۲۸۶۱۷	۲۱/۳۶

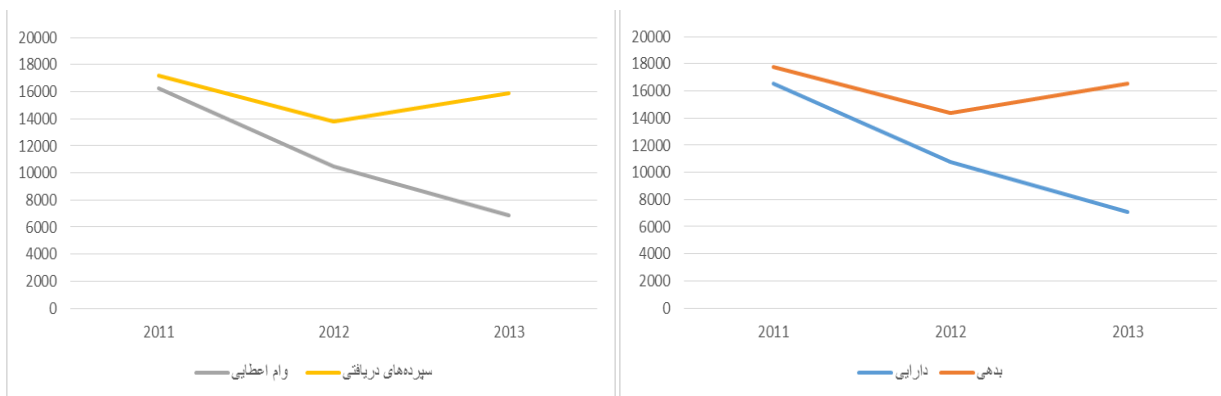
مأخذ: گزارش ۲۰۱۳ بانک تسویه بین‌الملل

جدول ۲- وام‌ها و سپرده‌های خارجی بانک‌ها (میلیون دلار ایالات متحده)

متغیر	سال	دسامبر ۲۰۱۰		دسامبر ۲۰۱۱		دسامبر ۲۰۱۲	
		مقدار	سهم (%)	مقدار	سهم (%)	مقدار	سهم (%)
وام‌های اعطایی	کل کشورها	۲۱۸۳۶۹۳۵	۱۰۰	۲۲۰۶۹۲۴۰	۱۰۰	۲۰۸۱۴۸۱۱	۱۰۰
	کشورهای توسعه‌یافته	۱۶۳۲۴۸۳۱	۷۴/۷۵	۱۶۲۵۵۹۷۹	۷۳/۶۵	۱۵۳۲۳۱۳۵	۷۳/۶۱
	مراکز فرامرزی	۳۲۲۹۶۵۸	۱۴/۷۸	۳۳۰۵۹۳۸	۱۴/۹۷	۲۹۴۳۵۵۰	۱۴/۱۴
	کشورهای در حال توسعه	۲۲۱۸۰۶۱	۱۰/۱۵	۲۴۳۵۷۷۵	۱۱/۰۳	۲۴۶۳۷۱۳	۱۱/۸۳
	ایران	۱۶۲۵۶	۰/۰۷	۱۰۵۰۷	۰/۰۴	۶۸۷۵	۰/۰۳
	سایر	۴۸۴۹۷۰۲	۲۲/۲	۵۱۴۶۳۳۴	۲۳/۳۱	۴۸۶۴۹۴۹	۲۳/۳۷
سپرده‌های دریافتی	کل کشورها	۲۳۱۰۲۹۸۹	۱۰۰	۲۳۱۱۹۶۲۷	۱۰۰	۲۱۷۶۶۹۲۶	۱۰۰
	کشورهای توسعه‌یافته	۱۶۴۲۶۱۷۵	۷۱/۰۹	۱۶۳۸۵۵۰۰	۷۰/۸۷	۱۵۲۲۸۹۴۶	۶۹/۹۶
	مراکز فرامرزی	۴۳۶۸۳۷۹	۱۸/۹	۴۲۴۰۹۴۷	۱۸/۳۴	۳۸۸۱۷۶۶	۱۷/۸۳
	کشورهای در حال توسعه	۲۰۹۶۹۵۵	۹/۰۷	۲۵۵۴۰۳	۱/۱	۲۴۱۸۰۴۷	۱۱/۱
	ایران	۱۷۲۱۰	۰/۰۷	۱۳۸۳۱	۰/۰۵	۱۵۹۲۲	۰/۰۷
	سایر	۵۲۹۸۶۶۷	۲۲/۹۳	۵۱۱۶۰۷۳	۲۲/۱۲	۴۷۳۸۴۹۳	۲۱/۷۶

مأخذ: همان.

نمودار ۱- روند دارایی‌ها، بدهی‌ها، وام‌ها و سپرده‌های خارجی بانک‌های ایرانی

مأخذ: محاسبات محقق

۸-۱- مشکلات نظام بانکی و پولی ایران

ایران همواره از دچار بحران‌های اقتصادی بوده که خود در ایجاد آنها بیشترین نقش را داشته است. بسیاری از این بحران‌ها به مدیریت بانکی ضعیف و همچنین سیاست‌های پولی و مالی معیوب مربوط می‌شود. لازم است ناکارایی نظام بانکی- پولی ایران در اولویت‌های هرگونه اصلاحات و توسعه اقتصادی قرار گیرد. نظام بانکی- پولی هر کشور نقش کلیدی در کارایی و قدرت اقتصادی، ثبات قیمت‌ها، تولید و رشد اقتصادی بر عهده دارد. کارکردهای اصلی نظام بانکی- پولی عبارتند از فراهم نمودن منابع مالی به منظور ایجاد زمینه برای تخصیص بهینه سرمایه در اقتصاد، توزیع ثروت به بهترین شکل ممکن و تسهیل توسعه اقتصادی می‌باشد. این مسئله در مورد ایران از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، زیرا بازارهای سرمایه ایران توسعه نیافته‌اند.

نظام بانکی- پولی ایران دچار مشکلات ساختاری، ایدئولوژیکی و ساختاری است. در مورد مشکلات ساختاری، روابط بین بانکی و ابزارهای مناسب پولی برای پاسخگویی به شرایط مختلف اقتصادی و هیچگونه عملیات بازار بازی برای کنترل عرضه پول به گونه‌ای مناسب وجود ندارد. در مورد مشکلات ایدئولوژیک و سیاسی نیز، رقابت آزاد و سالمی میان بانک‌های خصوصی و دولتی وجود ندارد. بانک‌ها اغلب صرفنظر از سودآوری و اهداف تجاری خود، مجبور به اجرای سیاست‌های بانک مرکزی و دولت هستند. در نتیجه، قادر نیستند استراتژی خود برای عملکرد بهتر و سود بالاتر برای سهام‌داران را اجرا نمایند. منشأ مشکلات نظام بانکی، اعتقاد به برنامه‌ریزی مرکزی، دخالت دولت و کنترل‌های دولتی در تمامی امور است. وابستگی بانک مرکزی به دولت را می‌توان ذیل این اعتقاد دانست. یک بانک مرکزی مستقل متضمن عملکرد بهتر و ثبات اقتصادی است، اما در ایران این مقاصد مورد سوءاستفاده دولت قرار گرفته‌اند. انتظار می‌رود با بازآرایی ترتیبات جاری میان دولت و نظام پولی- بانکی، تعداد زیادی از مشکلات اقتصادی که اقتصاد ایران را زمین گیر کرده‌اند برطرف گردد. فساد نیز از نمونه مشکلاتی است که در نظام بانکی ایران به طرز چشمگیری فعالیت‌های اقتصادی را تحت تأثیر خود قرار داده است (نقشینه‌پور، ۲۰۰۹).

از سال ۱۳۶۲ عملکرد بانکداری در کشور ما حداقل از بعد حقوقی و قانونی با موازین اسلامی تطبیق داده شده‌است. بانک توسعه صادرات هم از این قاعده مستثنی نیست و بنابراین تمامی عملیات آن در چارچوب قانون بانکداری بدون

ر با تعريف مي‌شود؛ اما قانون بانكداري بدون ربا چندان در تعامل‌هاي خارجي، وارد نشده است و بنابر اين، بسياري از فعاليت‌هاي اين بانك بر اساس عرف بين‌الملل صورت مي‌گيرد

۸-۲- تحليل SWOT بانك‌ها ايران

نقاط قوت

- اين حرفه داراي حجم كافي و توان بالقوه گسترش براي بازيگراني است كه مي‌خواهند از صرفه‌هاي بازده به مقياس استفاده كنند.
- اغلب بانك‌هاي بزرگ كشور، تجربه تجارت بين‌المللي را دارند.
- بانك‌هاي بخش عمومي، از حمايت كامل دولت برخوردارند.

نقاط ضعف

- وجود تحريم‌هاي بين‌المللي و الزام دولتي و دن بانك‌هاي دولتي تا چند سال گذشته سبب شده است كه اين بخش از توسعه رقابت‌پذيري كافي برخوردار نباشد.
- از نظر تئوري، بانك‌هاي ايران نهادهائي اسلامي مي‌باشند و در عمل نرخ‌هاي درآمد و غيره توسط دولت تعيين مي‌گردد كه الزاماً منطبق بر نيازهاي تجاري نيست. ساير كشورهاي اسلامي، بانك‌هاي ايران را در جمع بانك‌هاي اسلامي نمي‌دانند.
- سياست‌هاي مالي دولت براي گسترش بانكداري تجاري مضر است، به ويژه آنكه سياست تأمين مالي از طريق كسر بودجه به همراه كاهش ارزش وام اعطائي به واسطه تورم، سبب كاهش ميل به عمليات وام مي‌گردد.

فرصت‌ها

- هر نوع عادي شدن روابط ايران با غرب، مي‌تواند تاثير بسزايي در تحول بخش بانكي ايران داشته باشد.
- دولت در سال‌هاي اخير مجوز تأسيس بانك‌هاي خصوصي را داده و رشد آنها نيز بسيار بيشتر از بانك‌هاي دولتي بوده است.

تهديدها

- نسبت وام‌هاي معوق بسيار بالاست. به همين علت، در درازمدت در مورد ورشكستگي بانك‌هاي دولتي نگراني جدي وجود دارد.
- نسبت‌هاي اهرمي در مقايسه با استانداردهاي بين‌المللي بسيار زياد است و ثبات بخش بانكي را تهديد مي‌كند.
- سياست‌هاي اعطاي وام ارزان به افراد كم درآمد كشور از طريق بانك‌ها، به اين مفهوم است كه بانك‌ها كنترل چندان بر سياست‌هاي اعطاي وام خود ندارند (سپهری، ۱۳۹۰).

بانک‌های ما در تعامل بین‌المللی با بانک‌ها و شرکت‌های خارجی تقریباً مشابه نظام متعارف بین‌المللی رفتار می‌کنند. در حال حاضر در تعامل با بانک‌های خارجی با تدبیر بانک مرکزی به جای اصطلاح self loan از اصطلاح facility agreement یا financing agreement (توافق یا قرارداد تامین مالی) استفاده می‌شود. این تعامل یا در قالب (finance تا هفت سال) یا در قالب refinance اجرا می‌شود که حالت کوتاه‌مدت دارد. یعنی اگر تجار ایرانی بخواهند کالایی را وارد کشور کنند بانک می‌تواند پول آن‌ها را زودتر به ذی‌نفع خارجی پرداخت کند.

می‌توان به جای تکیه صرف بر روابط حقوقی مبتنی بر قرض که گاهی در تطبیق آن با مشکل مواجهیم، بیش‌تر به روح مشارکتی بانکداری اسلامی تأکید کرد چنانچه مفهوم و تعریف بانکداری اسلامی را در حوزه‌های وسیع‌تری از نظام بدون ربا تعریف کنیم و برای مثال عملیات بانکی را با معیارها و موازین اقتصاد اسلامی نظیر عدالت و کارایی در قالب طرح‌های تولیدی و مدیریت پروژه تطبیق دهیم و بازخوانی کنیم در این صورت تعریف و انطباق آن با استانداردها و موازین بین‌المللی راحت‌تر و با منطق قوی توأم خواهد بود. برای مثال در بررسی اعتبار خریدار و تعامل با طرف خارجی به نفس کار و فعالیت اقتصادی می‌توان تأکید کرد و به جای رابطه حقوقی مبتنی بر وام می‌توان در چارچوب سرمایه‌گذاری مستقیم و کسب حقوق مالکانه رفتار کرد که به راحتی با منطق بانکداری اسلامی استاندارد قابل تطبیق است.

۹- ایران و نهادهای تجاری - مالی بین‌المللی

۹-۱- اتاق بازرگانی بین‌الملل

پس از تجدید فعالیت کمیته ایرانی (در سال ۱۳۴۶) در اتاق بازرگانی بین‌المللی، کمیسیون بانکداری به عنوان اولین کمیسیون کمیته ایرانی شروع به کار کرد. در این کمیسیون نمایندگان بانک‌های دولتی و خصوصی عضویت دارند و در آن به بررسی مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی، مقررات نقل و انتقال وجوه بین بانک‌ها و مقررات متحدالشکل ضمانتنامه‌ها و اینکوترمز می‌پردازند و نظرات و پیشنهادات اعضا را به اتاق بازرگانی بین‌المللی ارسال می‌دارد. در سال ۱۳۸۵ کمیسیون جدید «خدمات مالی» نیز در کمیته ایرانی به سرپرستی یکی از اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها شروع به کار کرده است و خدمات گسترده‌ای را در زمینه مذکور که در چند سال اخیر در جهان گستردگی زیادی پیدا کرده در اختیار اعضا می‌گذارد. این کمیسیون با هدف رشد و توسعه بازارهای مالی آغاز به کار کرد و در قالب سه کارگروه بانکی، بازار سرمایه و زیربنایی فعالیت‌های خود را سازماندهی نموده است. هسته مرکزی این کمیسیون، متشکل از صاحب نظران برجسته مالی کشور است که سازماندهی فکری کمیسیون خدمات مالی را در کمیته ایرانی بر عهده گرفته است.

اینک که جهانی شدن، روابط اقتصادی کشورها را به شدت گسترش داده است و از آنجا که ICC در سالهای اخیر ارتباط بسیار گسترده‌ای با WTO پیدا کرده است، نیازهای کشورمان ایجاب می‌نماید تا فعالیت کمیته ایرانی برای حضور در مجامع بین‌المللی گسترده‌تر شود تا بتوان ارتباط جوامع بازرگانی کشور با مجامع بین‌المللی را توسعه داد و از این طریق به انتقال تجربیات از کشورهایی که در ICC فعال هستند به کشور ایران همت گماشت. برنامه پیوستن ایران به WTO و همچنین روند خصوصی سازی در کشور نیاز به انتقال تجربیات فراوانی دارد که می‌توان از ICC به عنوان تنها نماینده بخش خصوصی در جهان بهره گرفت و بستر حرکت سریعتر در آزادسازی اقتصادی و خصوصی سازی در کشور را هموار کرد. کمیته ایرانی ICC دارای ۱۳۴ عضو اصلی شامل اتاق‌های بازرگانی، بانک‌های دولتی و خصوصی، شرکتهای بیمه دولتی و خصوصی، شرکتهای حمل و نقل، گروه‌های صنعتی و بازرگانی بزرگ (از جمله شرکت ملی نفت، شرکت ملی صنایع پتروشیمی، شرکت ایران خودرو،...) و همچنین بنگاههای مختلف می‌باشد.

برنامه های کمیسیون بانکداری شامل موارد ذیل می‌باشد:

- تنظیم سمینار برای معرفی مقررات جدید URDG و جمع آوری نظرات همکاران
- برگزاری سمینار برای تشریح «رویه های استاندارد بانکداری بین المللی ISBP»
- برگزاری سمینار «مبارزه با پول شویی و سیستم بانکی ایران»
- تشکیل مرتب جلسات ماهانه
- برگزاری آزمون بین المللی اعتبارات اسنادی CDCS

- شرکت در اجلاس کمیسیون بانکداری در ICC همراه با جلسه گروه تهیه کننده متن مقررات URDG و جلسه کارگروه ضمانتنامه های بانکی

۹-۲- سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران

سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران در تیرماه سال ۱۳۵۴ و به منظور هدایت و انجام مجموعه ای از وظایف، که پیشتر توسط دستگاه های مختلف اجرائی به انجام می رسید، تاسیس گردید. مجموعه وظایف محوله به سازمان نوعاً به امور بین المللی و روابط خارجی کشور مربوط می گردند. سازمان وظایف خود را مطابق اساسنامه و سایر قوانین و مقررات، از جمله سرمایه گذاری خارجی در ایران، سرمایه گذاری ایرانیان در خارج از کشور، تامین مالی خارجی اعم از اعطای وام و اعتبارات به سایر کشورها و یا استقراض از منابع بین المللی، و قوانین و مقررات ناظر بر ایجاد و هماهنگی و گسترش روابط با سایر کشورها و مناطق جهان موسسات و نهادهای مالی و بین المللی به انجام می رساند.

فعالیت های سازمان به چهارحوزه اصلی قابل تقسیم می باشند.

۱- سرمایه گذاری خارجی در ایران:

سازمان به موجب قانون تنها نهاد رسمی تشویق سرمایه گذاری خارجی در کشور می باشد که در چارچوب قانون جدید تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی، مصوب ۱۳۸۱، به تسهیل ورود سرمایه، تامین حمایت قانونی و امنیت کامل برای سرمایه گذاری های خارجی می پردازد.

اداره کل سرمایه گذاری های خارجی در سازمان، مسئول دریافت کلیه تقاضاهای پذیرش سرمایه گذاری، صدور مجوز سرمایه گذاری، هدایت امور، حفاظت از حقوق سرمایه گذاران در طرح های مصوب و همچنین ارائه خدمات مختلف به سرمایه گذاران از جمله ارائه کمک، انجام هماهنگی و تسهیل کلیه امور مربوط به سرمایه گذاری آنان، حتی پس از صدور مجوز سرمایه گذاری خارجی می باشد.

به عنوان دستگاه متولی سرمایه گذاری خارجی، سازمان مسئول رسیدگی به کلیه امور مربوط به نقل و انتقالات سرمایه گذاری های خارجی، مدیریت و انجام مذاکرات مربوط به موافقتنامه های دو و چند جانبه تشویق و حمایت متقابل از سرمایه گذاری بادیگروالت ها و سازمان های بین المللی است. در حال حاضر، صرف نظر از مذاکرات در دست انجام با تعداد کثیری از کشورهای جهان ۴۷، موافقتنامه دو جانبه تشویق و حمایت متقابل از سرمایه گذاری با اغلب کشورهای اروپائی، آسیای جنوب شرقی، کشورهای همسایه و سایر کشورهای منطقه خاورمیانه، شمال و جنوب آفریقا به امضاء رسیده است.

۲- تامین مالی خارجی

یکی از حوزه‌های مهم فعالیت سازمان، هدایت کلیه امور مربوط به موسسات مالی و اعتباری بین‌المللی و نیز آژانس‌های تضمین اعتبارات صادراتی، گروه بانک جهانی، بانک توسعه اسلامی، صندوق اوپک برای توسعه و سایر سازمانهای بین‌المللی می‌باشد. این فعالیتها در اداره کل وامها، مجامع و موسسات بین‌المللی سازمان صورت می‌پذیرد. این اداره همچنین مسئول هدایت مذاکرات با دولتها و موسسات دولتی به منظور انعقاد موافقتنامه‌های وام و اعتبارات و از همه مهمتر، مدیریت صدور ضمانتنامه‌های بازپرداخت وامها و اعتبارات خارجی، به نمایندگی از سوی وزارت امور اقتصادی و دارایی را برعهده دارد.

۳- سرمایه‌گذاری در خارج

سرمایه‌گذاری شرکتهای دولتی و خصوصی در خارج کشور، در چارچوب سیاست عمومی دولت در ارتباط با صدور سرمایه و خدمات فنی و مهندسی شرکتهای ایرانی، توسط سازمان هدایت و تنظیم میگردد. تعداد زیادی از سرمایه‌گذاریهای دولت ایران در خارج از کشور توسط شرکت سرمایه‌گذاری خارجی ایران، به عنوان بزرگترین شرکت سرمایه‌گذار ایرانی، صورت پذیرفته است. با این وجود، توان بالقوه موجود سرمایه‌گذاری‌های بیشتری را به منظور گسترش و تشویق روابط اقتصادی دو جانبه و چند جانبه می‌طلبد.

۴- روابط اقتصادی خارجی

این وظیفه توسط اداره روابط اقتصادی خارجی وزارت امور اقتصادی و دارایی، که در درون سازمان واقع شده، انجام می‌پذیرد. این اداره مسئول کلیه امور مربوط به روابط اقتصادی خارجی، از جمله کمیسیون‌های مشترک اقتصادی با چندین کشور و نیز سازماندهی و هماهنگی مجموعه‌ای از وظایف در حوزه روابط اقتصادی با کشورهای جهان می‌باشد.

۹-۳- سوئیفت (SWIFT)

سیستم سوئیفت یا شبکه بین‌المللی ارتباط مالی بین بانکی شناخته‌شده‌ترین ابزار برای «انجام تبادلات و انتقال پیام‌های بین بانکی» است و به دلیل امنیت و اطمینان‌پذیری آن، بسیاری از بانک‌ها در جهان مبادلات اسناد بانکی خود را از طریق آن انجام می‌دهند. این شبکه که تسهیلات و خدمات ویژه خود را از طریق مراکز رایانه‌ای در سراسر دنیا ارائه می‌دهد، یک شکل تعاونی غیرانتفاعی است که در ماه مه سال ۱۹۷۳ میلادی توسط تعدادی از بانک‌های اروپایی و آمریکای شمالی برای تبادلات مالی بین بانکی با رمزگذاری راه‌اندازی شد. واژه «سوئیفت» مخفف عبارت (Society Worldwide Interbank Financial Telecommunication) است که به فارسی می‌توان آن را معادل «جامعه جهانی ارتباط بین بانکی» یا «انجمن ارتباطات مالی بین بانکی بین‌المللی» ترجمه کرد. هدف اصلی از ایجاد سوئیفت، جایگزینی تبادلات اسناد مالی الکترونیکی از طریق ارتباطات مخابراتی و تلکس به جای روش کاغذی در سطح بین‌المللی و استفاده از یک روش استاندارد شده جهانی مالی بین بانکی بوده است. خدماتی که سوئیفت ارائه می‌دهد، شامل اموری همچون «تبادل انواع پیغام‌ها، سفارش خرید، فروش، رساندن راهنمایی‌هایی جهت نحوه تحویل، ارسال» و مواردی از این دست است. در حال حاضر بالغ بر ۱۸۷ کشور و ۶ هزار بانک و موسسه مالی عضو شبکه سوئیفت هستند. مرکز سوئیفت در «بلژیک» قرار دارد و «آمریکا، هلند، هنگ‌کنگ و انگلیس» به‌عنوان مراکز پشتیبان آن فعالیت می‌کنند.

بیست سال پس از تأسیس اولیه سوئیفت، یعنی در سال ۱۳۷۲ (۱۹۹۳ میلادی) با عضویت پنج بانک بزرگ کشور در سوئیفت، ارتباط ایران با سوئیفت آغاز شد. به تدریج تعداد بانک‌های ایرانی عضو سوئیفت به بیش از ۲۵ بانک رسید. گفته می‌شود تنها در سال ۱۳۸۹، مجموع پیام‌های مالی مبادله شده از ایران با این شبکه، فقط در بانک مرکزی بیش از ۱۰۰ هزار فقره و حجم مبالغ جابه‌جا شده توسط این پیام‌ها نیز به میزان ۲۷۴ میلیارد یورو بوده است. اما با وجود حجم بالای مبادلات بانک‌های ایرانی با سوئیفت و پس از حدود نوزده سال همکاری، به دنبال تحریم‌های اتحادیه اروپا دسترسی بانک‌های ایرانی مشمول تحریم نیز از ۲۷ اسفند سال ۱۳۹۰ به شبکه سوئیفت قطع شد.

به دلیل «بلژیکی» بودن شرکت سهامدار شبکه سوئیفت و «لزوم تبعیت از قوانین بلژیک در تحریم ایران» سوئیفت ارتباط خود با بانک‌های ایرانی را قطع کرد. به عبارت دیگر، تحریم‌های اتحادیه اروپا که توسط خزانه‌داری بلژیک نیز تایید شد، شرکت‌های بلژیکی مانند «سوئیفت» را از ادامه ارائه خدمات ویژه مرتبط با تبادلات مالی به «بانک‌های ایرانی مشمول تحریم» منع کرد.

تا قبل از تأسیس سوئیفت، مبادلات پولی در سطح بین‌المللی از امنیت، اطمینان و استاندارد لازم برخوردار نبود و در این زمینه، خلأ وسیعی احساس می‌شد. همچنین روش‌های قدیمی هزینه‌های زیادی را نیز برای بانک‌ها به همراه داشت. با قطع ارتباط سوئیفت با برخی از بانک‌های داخلی، این بانک‌ها مجبور شدند به روش‌های قدیمی مبادلات پیام و مبادلات مالی روی بیاورند و تجهیزات قدیمی برای این منظور را مجدداً مورد استفاده قرار دهند. بانک مرکزی ایران برای مقابله با مشکلات ناشی از تحریم شدن بانک‌های ایرانی توسط شبکه میان بانکی سوئیفت، اقدام به راه‌اندازی سامانه پیام‌رسانی الکترونیک مالی (با نام اختصاری سپام) نمود، اما صاحب‌نظران

معتقدند که این سامانه در بعد بین‌المللی نمی‌تواند عملکرد مطلوبی داشته باشد، زیرا تنها مربوط به ال‌سی‌های داخلی است و ال‌سی‌های خارجی باید از مرکز سوئیفت بین‌المللی پذیرفته شود.

۹-۴- بانک توسعه اسلامی

بانک توسعه اسلامی به عنوان بزرگترین موسسه پولی مالی بین‌المللی در سطح کشورهای عضو سازمان همکاری‌های اسلامی فعالیت می‌نماید. این بانک با هدف پیشبرد توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورهای عضو و جوامع مسلمان کشورهای غیر عضو در سراسر جهان براساس اصول شریعت اسلامی در تاریخ ۲۰ اکتبر ۱۹۷۵ میلادی از سوی ۲۲ کشور اسلامی و با سرمایه اولیه ۷۵۵ میلیون دینار اسلامی در جده عربستان تأسیس گردید.

به علاوه، بانک به منظور پیگیری اجرای پروژه‌های مصوب در هر یک از کشورهای ایران، اندونزی، قزاقستان، لیبی، پاکستان، سنگال و سودان، نمایندگان محلی منطقه ای دارد که در ایران سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران (وابسته به وزارت امور اقتصادی و دارایی) نماینده این بانک بوده و جهت بهره‌برداری از تسهیلات IDB تجار، بازرگانان و شرکت‌ها لازم است به این سازمان مراجعه نمایند.

تسهیلات اعطایی بانک عموماً در زمینه تامین نیازهای ارزی پروژه‌های تولیدی، عمرانی، وزیرنایی اولویت‌دار قرار می‌گیرد. بانک توسعه اسلامی، با اعزام هیئت‌هایی جهت تعیین پروژه‌های اولویت دار کشور، ضمن برگزاری جلساتی با وزارتخانه‌های مختلف و نهادهای دولتی به ارزیابی برنامه‌های و اعطای تسهیلات می‌پردازد.

نهادهای زیر مجموعه این بانک شامل شرکت اسلامی بین‌المللی تامین مالی (ITFC)، شرکت اسلامی بیمه سرمایه‌گذاری و اعتبار صادراتی (ICIEC)، شرکت اسلامی برای توسعه بخش خصوصی (ICD) و موسسه تحقیقات و آموزش اسلامی (IRTI) می‌باشد.

۱۰- تحریم‌ها و نظام بانکی

اغلب شعب بانک‌های ایرانی در خارج از کشور وظیفه تسهیل امور تجاری و خدمات‌رسانی به تجار ایرانی و کشورهای طرف معامله با ایران را ایفا می‌کنند. این بانک‌ها تا قبل از سال ۲۰۰۶ نسبت سایر بخش‌های اقتصادی تأثیر کمتری از تحریم اعمال شده بر اقتصاد ایران پذیرفته بودند. اما از دسامبر ۲۰۰۶ به بعد با صدور قطعنامه ۱۷۳۷ شورای امنیت علیه ایران، دولت‌های فرانسه، آلمان و ایتالیا به برکناری رؤسای شعبه‌های بانک سپه در این کشورها و انتصاب رؤسای جدید اقدام کردند. همچنین وزارت دارایی آمریکا بانک صادرات ایران را در سپتامبر ۲۰۰۶ به بهانه حمایت از تروریسم تحریم کرد. بر اساس قطعنامه ۱۷۴۷ نیز در مارس ۲۰۰۷ بانک ملی ایران از طرف وزارت دارایی آمریکا تحریم شد. در نهایت بر اساس قطعنامه ۱۸۰۳ شورای امنیت علیه ایران، تحریم اقتصادی بانک توسعه صادرات ایران نیز تصویب شد.

مجموعه تحریم‌های متعدد و مکرر فوق در فاصله زمانی کوتاه‌مدت ابتدا باعث شد دارایی‌های بانک‌های ایرانی در بانک‌های خارجی که ارزش آن در حدود یک میلیارد دلار بود، ضبط شود (خصوصاً وجوه اعتبارات اسنادی، حواله‌های ارزی و ...). طی تلاش‌های صورت گرفته، بخشی از دارایی‌های بانک ملی و بانک صادرات آزاد شد. تحریم‌های تکمیلی اکتبر ۲۰۱۲ نیز موجب منع کلیه مبادلات، میان بانک‌های ایرانی و اروپایی منع ارائه اعتبارات، ضمانت‌ها و بیمه‌های صادراتی کوتاه‌مدت گشت.

به سبب تحریم‌های اقتصادی اتحادیه اروپا، سازمان ملل با محوریت کشور آمریکا، قطع اعتبارات بین‌المللی که حدود ۵۰ میلیارد دلار در سال محاسبه شده و شامل اعتبارات ریفاینانس، فاینانس، یوزانس و اعتبارات بروات ارزی هستند، خلأ دیگری در نقدینگی بانک‌ها ایجاد کرد. به طوری که مشتریان بانک‌ها به دلیل عدم امکان دریافت تسهیلات بانکی مجدد برای ایفای تعهدات قبلی خود اعم از تعهدات ارزی و ریالی نسبت به بازپرداخت مطالبات بانک خودداری کردند و بانک مرکزی به جای اینکه خط اعتباری در اختیار بانک‌ها قرار دهد، برای گذر از این بحرانها، اقدام به جریمه بانک‌ها کرد و اصطلاح ۶ قفله کردن خزانه را مطرح کرد. درحالی که در تمام دنیا بانک مرکزی باید چتر نجاتی برای بانک‌ها باشد، لذا آثار و عوارض جانبی این دو پدیده، تهدید و مشکلی مزمن و آزار دهنده ای برای بانک‌ها شده که به آن ریسک نقدینگی بانک‌ها می‌گویند.

اثرات تحریم‌ها بر نظام بانکی را می‌توان به صورت زیر شرح داد:

۱- تأثیر بر حساب ذخیره ارزی: از نخستین روز تحریم در اولین بانک ایرانی (سپه)، کلیه پرداخت‌های حساب ذخیره ارزی اعتبارات گشایش شده و فعال تحت تأثیر این تحریم قرار گرفت. بهاین دلیل که فروشندگان از ارسال کالاهای مورد قرارداد به علت عدم امکان معامله اسناد و دریافت وجه خودداری نمودند. در نتیجه، کالاهای گشایش اعتبار شده از محل حساب ذخیره ارزی بلا تکلیف ماندند.

۲- افزایش مخاطره در خصوص منابع بانک: از آنجائیکه ایرانیان زیادی با شعب خارج از کشور بانک‌ها دارای مراودات مالی می‌باشند، لذا با اعمال این تحریم‌ها، بخش عظیمی از منابع بانک‌ها به مخاطره افتاد. در عین حال، برخی از مشتریان خارجی نیز مراوداتی با این شعب داشتند که در نتیجه تحریم‌ها، فرآیند تجارت با شرکت‌ها و افراد ایرانی سخت‌تر شد و هزینه‌های آن را افزایش داد.

۳- احتمال محدودیت بهره‌برداری از دارایی‌ها در خارج از کشور یا مسدود شدن سپرده‌ها

۴- افزایش مطالبات: با اعمال تحریم‌ها و محدودیت شرکت‌ها در تأمین منابع ارزی مورد نیاز خود از طریق بانک‌ها، مشتریانی که منابع مورد نیاز خود را از طریق گشایش اعتبار تأمین می‌کنند، دچار مشکل شدند و به دلیل مکمل بودن تسهیلات ارزی و ریالی در فرآیند تولید، نمی‌توانند محصولات خود را طبق زمانبندی پیش‌بینی شده تولید نمایند. از این رو به علت عدم توانایی در بازپرداخت تسهیلات خود، بانک‌های تحریم‌شده با افزایش مطالبات مواجه شدند.

۵- تأثیر بر روی ریسک اعتباری: از زمان شروع اولین تحریم‌ها علیه بانک‌های ایرانی، به دلیل نگرانی از بابت امنیت صادرات، ریسک اعتباری مراودات با ایران بالا رفته و نرخ پوشش بیمه صادرات کالا به ایران رو به افزایش است و این مورد منجر به افزایش هزینه‌ها و قیمت نهایی کالاهای صادراتی به ایران گشته است.

۶- کاهش اعتماد بین‌المللی به سیستم بانکی: اعتماد فروشندگان بین‌المللی نسبت به بانک‌های ایرانی به شدت کاهش یافته، به طوری که بر عدم انجام مراودات با این بانک‌ها تأکید می‌شود.

۷- تحمیل هزینه‌های تأمین مالی: از آثار مهم تحریم بانک‌ها می‌توان به افزایش هزینه‌های تأمین مالی اشاره نمود. افزایش نرخ حق بیمه تسهیلات، نرخ تنزیل اسناد ایران در بانک‌های خارجی، کارمزدهای بانکی پرداختی در مراودات با بانک‌های خارجی، هزینه خرید از واسطه‌ها، هزینه کارمزد گشایش اعتبارات اسنادی، و سرانجام هزینه‌های جایگزینی کارگزاران بانکی، از جمله هزینه‌هایی هستند که بانک‌های تحریم شده می‌بایست با آنها مواجه شوند.

۱۰- کاهش اعتماد عمومی به نظام بانکی

دو مؤلفه اساسی در هر تجارتی، جریان کالا و ما به ازای آن، جریان پولی و مالی است که یکدیگر را تسویه نموده و باعث ثبات و تداوم بازرگانی بین کشورها می‌شوند. هرگاه به دلیلی جریان پولی قطع شود، واکنش طبیعی و سریع طرف تجاری، قطع جریان کالایی می‌باشد که به مفهوم قطع روابط تجاری و بازرگانی است.

در طول تاریخ عوامل متعددی باعث عدم ثبات جریان‌های پولی و کالایی شده‌اند که عدم اطمینان طرف‌های تجاری (خریدار و فروشنده) را به دنبال داشته‌اند و بانکداران و تجار هم به منظور کاهش ریسک‌های ناشی از عدم پرداخت وجه کالا یا عدم ارسال کالا، روش‌های پرداخت گوناگونی را ابداع نموده‌اند که گشایش اعتبارات اسنادی یکی از آنها است.

پرداخت از طریق گشایش اعتبار اسنادی، یکی از رایج‌ترین روش‌های پرداخت در ایران هم به شمار می‌رود و در صورت بروز محدودیت‌هایی در گشایش آن به دلیل تحریم‌های بانکی و عدم کارایی سایر ابزارهای پرداخت، تا حد زیادی جریان پولی لازم برای استمرار تجارت خارجی قطع خواهد شد که آثار آن بر متغیرهای مهم اقتصاد کلان به شرح زیر خواهد بود. امروزه هیچ کشوری عوامل و نهادهای تولید خود را به منابع داخلی محدود نمی‌کند، بلکه حساب ویژه‌ای روی منابع بین‌المللی به منظور افزایش قدرت تولید باز کرده و سعی می‌کند تا چند برابر منابع داخلی خود از منابع خارجی استفاده کند. با عنایت به اینکه ایران کشوری در حال توسعه است، نمی‌توان نیاز آن را به واردات از کشورهای دیگر نادیده گرفت. از سوی دیگر، یک اقتصاد سالم و مولد، بدون حضور در بازارهای بین‌المللی و افزایش قدرت رقابت‌مندی، معنا پیدا نمی‌کند. و اگر اقتصاد یک کشور سهمی از بازارهای جهانی نداشته باشد، به

تدریج دچار رکود شده و با فاصله گرفتن از فضای رقابتی، کارایی خود را از دست خواهد داد. پس به‌طور کلی باید گفت که محدودیت در گشایش اعتبار اسنادی، محدودیت در واردات را به دنبال خواهد داشت. با اعمال محدودیت‌ها، صادرکنندگان کالا و خدمات مجبور خواهند بود که به جای استفاده از اعتبار اسنادی، از سایر روش‌ها برای دریافت وجوه حاصل از صادرات استفاده کنند و آنگاه با ریسک بیشتری مواجه خواهند بود و از این بابت امکان متضرر شدن افزایش خواهد یافت. از میان آثار محدودیت در گشایش اعتبار اسنادی می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- بروز تورم در اقتصاد که از منابعی همانند افزایش نرخ ارز، افزایش هزینه‌های معاملاتی، افزایش کارمزدهای تغییر مکرر پول‌ها به یکدیگر و غیره تغذیه می‌شود.

- کاهش تزریق ارز به بازار که منجر به افزایش نرخ ارز و بروز تنگنای مالی در تأمین مالی واردات می‌شود.

- افزایش ریسک عدم وصول مطالبات شبکه بانکی از محل خطوط اعتباری، همانند حساب ذخیره ارزی و سایر خطوط اعتباری.

- کاهش اعتماد عمومی به شبکه بانکی در داخل کشور و خروج بیشتر سرمایه از کشور به دلیل افزایش زمان و هزینه ورود کالا و خدمات از طریق گشایش اعتبارات اسنادی.

- کاهش عمده درآمد شبکه بانکی از حوزه عملیات بانکی بین‌المللی.

- افزایش ریسک عملیاتی بانک‌های ایرانی در حوزه بین‌الملل و عدم تمایل به سپرده‌گذاری و سپرده‌گیری بانک‌های خارجی نزد بانک‌های ایرانی.

۱۱- راهکارهای پیشنهادی برای نظام بانکی

۱۱-۱- جهانی شدن

جهانی شدن بانکداری فضای فعالیت بانکی را کاملاً رقابتی کرده است. بانکداری ایران برای رقابت با بانک‌های خارجی نیازمند اصلاحات است. اصلاحات ضروری برای بانکدای ایران در شرایط جدید جهانی شدن بانکداری عبارتند از:

۱- نوین‌سازی بانکی

استفاده از پول الکترونیک، بانکداری اینترنتی و نوآوری‌های مالی برای واسطه‌گری پرداخت میان بانک‌ها، مشاغل، بانک با مصرف‌کنندگان و بانک با مشاغل و همچنین تأمین مالی خارجی و ارائه خدمات بانکی جدید همگی مستلزم نوین‌سازی بانکی است. نوین‌سازی بانکی، کامپیوتری کردن شیوه‌های سنتی بانکداری نیست، بلکه به‌روزشدن این حرفه با توجه به آخرین نوآوری‌های مالی، فناوری‌های اطلاعات و بانکداری الکترونیک است که می‌تواند نرم‌افزارهای کامپیوتری را نیز به کار گیرد.

۲- اصلاح مقررات مربوط به تجارت خدمات بانکی

اشخاص حقیقی یا حقوقی خارجی که بخواهند اقدام به یک فعالیت خدماتی (مانند خدمات بانکی) در ایران بنمایند از لحاظ دسترسی به بازار و رفتار ملی با شرایط و محدودیت‌هایی روبرو هستند که در همه بخش‌ها یکسان اجرا می‌شود و بر اساس بخش‌های مختلف خدماتی اعمال نمی‌گردد (مانند قوانین مربوط به ورود و اقامت اتباع بیگانه یا مواد قانونی مربوط به اشتغال اتباع بیگانه در قانون کار). بنابراین برای رقابتی‌تر شدن فعالیت بانکی و حضور بانک‌های خارجی، نیاز به اصلاح مقررات مربوطه یا تفسیر جدید از مقررات است.

۳- بهبود نسبت کفایت سرمایه بانک‌های تجاری و تخصصی

بانک‌ها نیازمند افزایش بیشتر سرمایه، تغییر در ترکیب دارایی‌ها و یا هر دو می‌باشند. برخی از راه‌حل‌های موجود عبارتند از:

۱- افزایش سهام (سرمایه درجه یک)

۲- کاهش دارایی‌های ریسکی

۳- کاهش ریسک اعتبارات بین بانکی

در حال حاضر نسبت کفایت سرمایه نمایانگر موقعیت اعتباری بانک‌ها تلقی شده و مبنای تصمیم‌گیری جهت انجام معامله با بانک یا کشور مورد نظر (از نظر بین‌المللی) محسوب می‌گردد.

۴- تغییر در ساختار سازمانی

بانکداری بدون بهره‌مایتاً فراتر از صرفاً واسطه‌گری‌های مالی و پرداخت است. برای انطباق ماهیت آنها با ساختار لازم است ساختار سازمانی نیز متناسب با آن تغییر کند. در این راستا می‌توان بر موارد زیر تأکید نمود:

۱- انعطاف‌پذیری نهاد بانکداری چه انجام هر فعالیت مالی واقعی

۲- انعطاف‌پذیری نهاد بانکداری جهت انتخاب ساختار سازمانی که متناسب با تنوع فعالیت باشد.

۱۱-۲- توسعه صادرات

برای تقویت صادرات کشور همه نهادهای ذیربط می‌بایست اقدامات مناسبی انجام گیرد که از جمله آن نهادها، شبکه بانکی است که می‌بایست در بخش تسهیل امور صادرات و تأمین مالی اقداماتی به شرح زیر انجام دهد:

۱- اصلاح فرآیند دریافت تسهیلات: در حال حاضر اغلب بانک‌ها برای اخذ مدارک، بررسی پرونده، ارزیابی املاک و اخذ تسهیلات روش‌های گوناگونی بکار برده و زمان دقیق انجام کار مشخص نمی‌باشد. از طرفی با توجه به وجود رقبای قوی در بازار جهانی لازم است کارگروهی با حضور بانک‌های دولتی و خصوصی تشکیل شده و تعریف مشخص و یکسانی از فرآیند پرداخت تسهیلات ارائه گردد.

۲- اعطای تسهیلات با نرخ یکسان در شبکه بانکی و خارج از نوبت

۳- حذف وثایق ملکی جهت تسهیلاتی که برای تولید و صادرات (به صورت LC) پرداخت می‌گردد: با توجه به اینکه درآمد حاصل از فروش محصولات یا ارائه خدمات صادراتی با گشایش اعتبارات اسنادی صادراتی انجام می‌شود، از طریق شبکه بانکی صورت می‌گیرد لذا اخذ وثایق ملکی در این خصوص باعث طولیل شدن مراحل و نارضایتی صادرکنندگان می‌گردد. در این ارتباط، سوابق تجاری صادرکنندگان، عضویت آنها در تشکلهای صادراتی و حجم فعالیت‌های صادراتی صادرکنندگان و استرداد به مانده تسهیلات قبلی می‌تواند شاخص‌های مناسبی باشد.

۴- تشکیل پرونده واحد صادراتی نزد شبکه بانکی

علاوه بر بحران مالی جهانی، شبکه بانکی کشور با توجه به مناسبات کشور، ممکن است مورد تحریم یک یا چند کشور قرار گیرد. در این خصوص پیشنهاد می‌شود فرآیند پرداخت تسهیلات و امور بانکی بخش صادرات به صورت یکسان تهیه گردد. کلیه صادرکنندگانی که از تسهیلات و خدمات بانکی استفاده می‌نمایند، توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تعریف گردیده تا در مواقعی که یک یا چند بانک با مشکل جهانی مواجه گردید، سایر بانک‌ها بدون انجام مقدمات بررسی، نسبت به ارائه خدمات بانکی و پرداخت تسهیلات به تولیدکنندگان و صادرکنندگان محصولات صادراتی در اسرع وقت اقدام نمایند.

۵- پرداخت ماحصل صادرات توسط صرافی‌ها به صورت ارز:

با توجه به اینکه در اکثر کشورهای مقصد صادراتی برای خریداران کالای ایرانی گشایش اعتبارات اسنادی به نام صادرکننده ایرانی امکان‌پذیر نمی‌باشد و بانک‌های عامل کشور برای برون‌رفت از محدودیت‌های بین‌المللی در گشایش اعتبارات اسنادی به نفع صادرکنندگان مجبورند همانند تجار از طریق صرافی‌ها عمل نمایند. لذا ضرورت دارد بانک‌هایی که تاکنون صرافی معتبر ایجاد نکرده‌اند اقدام نموده و با بخشنامه بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران کلیه صرافی‌ها موظف باشند مبلغ ارزش صادرات ا در ایران به صورت ارز به صادرکننده پرداخت نمایند. مگر صادرکننده ریال درخواست نماید.

۶- ایجاد روابط بین بانکی و منظم با کشورهای CIS از جمله افغانستان و عراق: با توجه به وجود مرز مشترک قابل قبول بین ایران و کشورهای CIS از جمله افغانستان و عراق انتظار می‌رود شبکه بانکی ضمن تشکیل کارگروه مشترک و انتخاب بانک مجری در کشورهای یاد شده و فعال نمودن شعب بانک‌هایی که مجوز لازم توسط بانک‌های مرکزی جمهوری اسلامی ایران و کشورهای یاد شده صادر گردیده فعال نموده تا نسبت به ایمن‌سازی صادرات از طریق کانال اعتبارات اسنادی و سایر روش‌های بانکی مورد قبول طرفین اقدام نمود تا بدین ترتیب میزان صادرات کشور افزایش یابد.

۷- احیاء مجدد خرید ارز صادراتی به صورت سلف: مکانیزم خرید ارزهای صادراتی به صورت سلف در نظام بانکی کشور در اسرع وقت احیاء گردد و با بیمه کردن قراردادهای صادرکنندگان برای تثبیت نرخ برابری ارز در برابر ریال در روز وصول، مشکلات صادرکنندگان مرتفع گردد.

۸- اصلاح نگرش شبکه بانکی نسبت به مقوله صادرات و اهمیت آموزش: فعالیت بانکی یک فعالیت اقتصادی است، لذا بانک‌ها باید ضمن اصلاح نگرش خود به مقوله صادرات به عنوان یک فعالیت سودآور، در سود و زیان واقعی مشتریان، خود را شریک و سهام دانسته تا بدین ترتیب اقبال عمومی برای مشارکت با بانک‌ها در فعالیت‌های ارزی بیشتر شود.

۹- اصلاح مقررات برای صادرات خدمات فنی و مهندسی:

وجود مقررات محدودکننده برای صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی از جمله رعایت ۶۰ درصد منشأ ایرانی باعث می‌شود تا بانک‌ها نتوانند بسیاری از پروژه‌های سودآور را پشتیبانی و تأمین مالی نمایند. صادرات خدمات فنی و مهندسی از جمله فعالیت‌هایی می‌باشد که بدون آنکه منابع زیرساختی را هدر دهد برای کشور ارزآوری زیادی دارد.

۱۱-۳- تحریم و تعاملات بین‌المللی

- ارتقای نقش بانک‌های خصوصی در اقتصاد: به نظر می‌رسد در شرایط تحریم، بانک‌های خصوصی تحت فشار و محدودیت‌های کمتری نسبت به بانک‌های دولتی (یا بانک‌هایی که به تازگی سهام آنها به بخش خصوصی واگذار گردیده) قرار گیرند؛ بنابراین تقویت نقش و عملکرد این بانک‌ها بالاخص در عرصه فعالیت‌های ارزی و بین‌المللی بتواند تا حدودی از مشکلات تعاملات بانکی بین‌المللی بکاهد.

- ارتقای کیفیت خدمات بانکی: اهمیت این موضوع، در آن است که پس از رفع تحریم، سیستم بانکی با سرعت بیشتری بتواند فعالیت گذشته خود در عرصه عملیات بانکی بین‌المللی را از سر گرفته و خود را با شرایط روز تطبیق دهد.

- مدیریت ذخایر ارزی: در حال حاضر تعدادی از بانک‌های ایرانی تنها در معاملات دلاری و برخی دیگر از بانک‌ها در معاملات به دلار و یورو تحریم شده‌اند، بنابراین بانک‌های تحریم شده باید تغییرات لازم را در

ترکیب ارزی ذخایر خود ایجاد کنند و سبد جدیدی از اسعار عمده را برگزینند. برقراری روابط کارگزاری با کشورها و بانک‌های جدید (که البته از اعتبار پایین تری برخوردار خواهند بود) و سرمایه‌گذاری، خرید و تاسیس بانک مشترک در خارج از کشور نیز می‌تواند تا حدودی از مشکلات ایجاد شده در اثر تحریم بکاهد.

- **ایجاد و تقویت صرافی‌ها:** با افزایش تحریم‌ها سیستم بانکی دیگر از امنیت لازم برای مبادلات ارزی برخوردار نخواهد بود؛ لذا ایجاد و تقویت صرافی‌ها می‌تواند در بالابردن سطح امنیت و سرعت مبادلات پولی نقش موثری را ایفا کند.

- **کاهش نرخ کارمزد و پیش پرداخت:** با در نظر گرفتن کارمزد و پیش پرداخت کمتر برای تسهیلات ارزی می‌توان از فرار سرمایه‌ها از سیستم بانکی جلوگیری کرد، در ضمن رویکرد فوق‌الذکر می‌تواند تا حدودی از تبعات حاصل از تحریم روی سیستم تولید کشور نیز جلوگیری نماید.

۱۲- بحث و نتیجه‌گیری

همانطور که اشاره شد مطالعه‌ای جامع و دقیق پیرامون موضوع مورد بحث یافت نشد. با این حال نکات و مسائل بسیار کلیدی و حیاتی در رابطه با موضوع در میان مطالعات داخلی و خارجی یافت شد. این مطالعات نشان می‌دهند که بزرگ بودن بازار کشور مقصد، وجود فرصت‌های سودآوری، برتری و مزیت نسبی بانک‌های خارجی نسبت به رقبای داخلی، وجود مشتریان و سرمایه‌گذاران فعال و بزرگ که در کشورهای مقصد اقدام به فعالیت کرده‌اند (تعقیب مشتری)، ریسک‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی پایین و وجود قوانین تسهیل کننده از مهم‌ترین متغیرها اثر گذار هستند. اما در مورد ایران به نظر می‌رسد دو مورد آخر از اهمیت بیشتر برخوردار باشد. ایران علی‌رغم برخورداری از بازار نسبتاً بزرگ برای فعالیت‌های بانکی، سپرده‌گذاری و اعطای تسهیلات و در عین حال کارایی پایین بانک‌های داخلی نسبت به هم‌تایان خارجی خود نتوانسته است در جذب بانک‌های خارجی موفق عمل کند. گزاره فوق این واقعیت را نشان می‌دهد که علی‌رغم وجود فرصت‌های سودآور برای بانک‌های خارجی، آنها اقدام به ورود به بازار ایران نکرده‌اند. به نظر می‌رسد می‌توان علت این اتفاق را در دو متغیر ریسک و قوانین و مقررات جستجو کرد. همانطور که بیان شد بانک نیز مانند هر بنگاه اقتصادی به دنبال حداکثر کردن سود و حداقل کردن ناطمینانی و ریسک خود است. اما ایران علی‌رغم وجود فرصت و بازده مورد انتظار بالا به علت وجود ریسک و نااطمینانی‌های فزاینده، صرف ریسک برای بانک‌های خارجی چندان بالا نیست و آنها را از فعالیت و تعامل با کشور دلسرد می‌کند. از سویی دیگر قوانین و مقررات و ساختار نظام بانکی کشور نیز می‌تواند به عنوان علت بعدی مد نظر قرار گیرد. البته شایان توجه است که برای تسهیل تعاملات بین‌المللی بانکی، قوانین و مقرراتی نیز تاکنون تدوین و ابلاغ شده‌اند. به عنوان مثال در راستا ارتقای کیفی نظام بانکی کشور، شورای پول و اعتبار در دو مرحله اقدام به تصویب مقررات تاسیس و نحوه فعالیت موسسات اعتباری غیربانکی در سال ۱۳۷۷ و ضوابط تاسیس بانک غیردولتی با مالکیت و مدیریت اشخاص غیردولتی داخلی در سال ۱۳۷۹ کرده است. از دیگر سو مجدداً در سال ۱۳۷۹ آیین نامه اجرای عملیات پولی و بانکی در مناطق آزاد تجاری- صنعتی جمهوری اسلامی ایران به تصویب هیئت وزیران وقت رسید و دستور العمل اجرایی آن در شهریور همان سال تدوین و ابلاغ گردید. مهمترین اهداف قوانین فوق نیز رقابتی کردن صنعت بانکداری، بهره‌گیری از سرریز فناوری خارجی، توسعه و به کارگیری استانداردهای بین‌المللی متداول در سیستم بانکی و ورود سرمایه و منابع بانکی و پولی از طریق شعب خارجی به داخل کشور می‌باشند. حتی با توجه به استقبال ناچیز بانک‌های خارجی از فرصت‌های موجود در مناطق آزاد کشور، در دوره ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۲، شورای پول و اعتبار در سال ۱۳۸۶ با پیشنهاد ماده واحده‌ای به مجلس، خواستار ایجاد صراحت در صدور مجوز فعالیت بانک‌های خارجی در کشور شد. بر اساس این طرح تاسیس بانک با سرمایه‌گذاری مشترک ایرانی و خارجی، تملک سهام بانک‌های ایرانی توسط سرمایه‌گذاران خارجی و ایجاد شعب بانک‌های خارجی، تملک سهام بانک‌های ایرانی توسط سرمایه‌گذاران خارجی و ایجاد شعب بانک‌های خارجی در کشور مجاز شمرده شد. با همه این وجود هنوز کشور در این راستا موفق عمل نکرده است.

۱۳- پژوهش‌های آتی پیشنهادی

با توجه به مطالب اخیر و خلاءهای بسیار در این حوزه، به نظر می‌رسد پژوهش‌های آتی می‌توانند تمرکز بیشتری در مسائل زیر داشته باشند:

- شناسایی دقیق فرصت‌ها، تهدیدها و نقاط قوت و ضعف تعاملات بین‌المللی بانکی در ایران
- شناسایی چالش‌ها و موانع کلیدی اعم از اقتصادی، قانونی، اجتماعی و سیاسی پیش روی جذب سرمایه‌گذاری خارجی در بخش بانکی
- بررسی تجربه‌های موفق و ناموفق بین‌المللی در جذب و تسهیل فعالیت‌ها و منابع بانک‌های خارجی و استخراج الگوی مناسب
- بررسی تاثیر انطباق دوره‌های فعالیت (روزهای کاری و تعطیل در هفته و سال) بر تعاملات بین الملل نظام بانکی
- بررسی مقایسه‌ای تاثیر عملکرد نمایندگی‌های سیاسی و اقتصادی ایران در کشورهای خارجی بر تعاملات بین الملل نظام بانکی
- بررسی تاثیر بکارگیری فناوری‌های نوین اطلاعاتی و تجهیز سازمانی نظام بانکی بر تعاملات بین‌المللی بانک‌ها
- بررسی تاثیر مدیریت دانش و شکل‌گیری بانک‌های یادگیرنده بر یادگیری ضمن کار و تعاملات بین‌المللی نظام بانکی
- بررسی اثر بی‌ثباتی نرخ ارز بر تعاملات بین‌المللی بانکی
- نقش بانک‌ها در سوداگری ارزهای خارجی و اثرات آن
- بررسی نقش بانک مرکزی در بهبود تعاملات بین‌المللی در زمینه تدوین قوانین برای تسهیل امور و رفع موانع
- بررسی فرصت‌های موجود پیش‌روی بانک‌های خصوصی در عرصه تعاملات بین‌المللی (تأسیس شعب خارجی، ارائه خدمات ویژه به خارجیان و غیره)
- مقایسه انواع ریسک‌های مربوط به بانک‌های ایران در مقایسه با سایر کشورها و ارائه راهبردهایی برای ارتقاء جایگاه بانک‌های ایرانی در منطقه و جهان
- بازاریابی بانک‌های ایرانی در عرصه بین‌المللی از طریق بررسی پتانسیل بازارهای مختلف، توانایی‌های سازمانی بانک‌ها، شناخت قوانین کشور خارجی و میزان ریسک، و برآورد سود و زیان راهبردهای مربوط به آن

ضمایم

فرم های بازخوانی مقالات، پایان نامه و گزارش های پژوهشی

۱- مشخصات پژوهش‌های علمی پیرامون

جدول ۳- ارتباط میان وضعیت متغیرهای کلان اقتصادی و سیاست‌های اعتباری بانک‌ها

شماره	عنوان	نویسنده	سال انجام	مهم‌ترین نتایج
۱	رقابت‌پذیری بانک‌های غیررئوی در عرصه بانکداری رایج بین‌الملل	محمد واعظ، - رحیم دلایلی اصفهانی، - مهدی دوروشی دهکردی	۱۳۸۷	بانک غیررئوی در مجموع با ریسک‌های بالقوه بیشتری نسبت به بانک رایج روبرو است. نقدینگی دارایی‌های بانک غیررئوی کمتر از بانک رایج می‌باشد. بدلیل وجود سفته‌بازی در اقتصاد رئوی و دور شدن جامعه از فعالیت‌های تولیدی، مقدار کمتری از پول جامعه تبدیل به سرمایه کسب و کار می‌شود.
۲	عوامل مؤثر بر حضور بانک‌های خارجی در یک کشور	رضا آقابابایی، محمود متوسلی، مرتضی حسینی‌نژاد	۱۳۸۹	از دید بانک‌های خارجی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی برای ورود آن بانک به یک کشور خاص در درجه اول اهمیت قرار داشته و پس از آن متغیرهایی مانند ثبات اقتصادی و اندازه بازار مهم هستند.
۳	بین‌المللی شدن بانکداری و راهبردهای گسترش بانک‌های اروپایی به برزیل طی دهه ۱۹۹۰	لوئیز فرناندو پائولا	۲۰۰۲	فرآیند بین‌المللی شدن بانکداری و مقررات‌زدایی در امریکای لاتین، در نتیجه خصوصی‌سازی شرکت‌های تحت مالکیت دولتی شامل بانک‌های دولتی و انعطاف‌پذیری بسیار بیشتر محدودیت‌های قانونی در ارتباط با حضور بانک‌های خارجی در بخش‌های بانکداری داخلی صورت گرفت.
۴	تجارت بین‌المللی خدمات	آدیتا متو، رابرت ام‌استرن و جیانی زانیینی	۲۰۰۸	برخی محدودیت‌های پیش روی تجارت بین‌المللی خدمات بانکی عبارتند از: - محدودیت صدور مجوز برای بانک‌ها - محدودیت سرمایه‌گذاری مستقیم - محدودیت جابجایی افراد (مجریان، متخصصان، مدیران ارشد و ...) - ممنوعیت قبول سپرده از وجوه دولتی/ بازارهای سرمایه داخلی - محدودیت انواع و اندازه وام‌ها - محدودیت توسعه سایر کسب‌وکارهای بانک‌ها (بیمه، اوراق بهادار و ...) - محدودیت در انتخاب ترکیب هیئت مدیره

مأخذ: مطالعات محقق

۲- فرم بازخوانی کتابها، پایان نامه ها و مقالات پژوهشی

در موضوع: بررسی موانع و راهکارهای عملکرد نظام بانکی در تعاملات بین المللی

بازخوان: تاریخ بازخوانی: محل بازیابی: ensani.ir

الف- مشخصات کلی

۱- عنوان گزارش: رقابت پذیری بانکهای غیررئوی در عرصه بانکداری رایج بین الملل

۲- نوع گزارش: مقاله

۳- دانشگاه (سازمان) محل تولید گزارش:

۴- نویسنده (نویسندگان): دکتر محم واعظ - دکتر رحیم دلالی اصفهانی - مهدی دوروشی دهکردی

۵- استاد راهنما (ناظر):

۶- سال شروع :

۷- سال پایان ۱۳۸۷

۸- محل انتشار: دو فصلنامه جستارهای اقتصادی، شماره نهم

ب- مشخصات روش شناختی

۹- روش جمع آوری داده ها: کتابخانه ای

۱۰- مهمترین نتایج

- متفاوت بودن تمایل مردم دو کشور فرضی (یکی دارای بانک رایج و دیگری غیررئوی) در نگهداری پول نقد و همچنین تفاوت حجم پول در دو کشور، تأثیری در نرخ بازدهی بانکهای رایج و غیررئوی ندارد.
- بانک غیررئوی در مجموع با ریسکهای بالقوه بیشتری نسبت به بانک رایج روبرو است.
- نقدینگی داراییهای بانک غیررئوی کمتر از بانک رایج می باشد.
- بدلیل وجود سفته بازی در اقتصاد ربوی و دور شدن جامعه از فعالیت های تولیدی، مقدار کمتری از پول جامعه تبدیل به سرمایه کسب و کار میشود.

- اقتصاد مشارکتی، شاهد فشارهای تورمی نخواهد بود و از این رو تغییر نرخ‌های ارز به بانک غیرربوی ضرر نمی‌زند و از رقابت‌پذیری آن در عرصه جهانی نمی‌کاهد.
- در مجموع بانک غیرربوی از لحاظ نظری مشکلی برای گسترش و رقابت در عرصه جهانی ندارد و در صورت استفاده از روش‌های جدید حسابداری برای افزایش نقدینگی دارایی‌های خود و توجه جدی به مدیریت ریسک، می‌تواند در مقایسه با بانک رایج یک نرخ بازدهی رقابتی ارائه نماید.

فرم بازخوانی کتابها، پایان نامه ها و مقالات پژوهشی

در موضوع: بررسی موانع و راهکارهای عملکرد نظام بانکی در تعاملات بین المللی

بازخوان: تاریخ بازخوانی: محل بازیابی:

الف- مشخصات کلی

۱- عنوان گزارش: عوامل مؤثر بر حضور بانکهای خارجی در یک کشور

۲- نوع گزارش: گزارش طرح پژوهشی

۳- دانشگاه(سازمان) محل تولید گزارش:

۴- نویسنده(نویسندگان): رضا آقابابایی، محمود متوسلی، مرتضی حسینی نژاد

۵- استاد راهنما(ناظر):

۶- سال شروع

۷- سال پایان ۱۳۸۹

۸- محل انتشار: فصلنامه پژوهشهای اقتصادی ایران

ب- مشخصات روش شناختی

۹- سوالات محوری

- تدوین الگوی بهینه یابی در سطح یک بانک
- ارائه الگوی نظری برای تحلیل سرمایه گذاری خارجی بانکها

۱۰- مدل تحلیلی

- مسئله مورد نظر عبارتست از حداکثرسازی مطلوبیت حاصل از بازده و ریسک به شرط برخورداری از محدودیت بودجه ای که میان دارایی های مختلف تخصیص داده شده است.

۱۱- روش تجزیه و تحلیل داده ها : داده های تابلویی

۱۲- دوره زمانی مورد بررسی: ۱۰ ساله

۱۳- قلمرو جغرافیایی: ۳۰ کشور

۱۴- مهمترین نتایج

برای توضیح اینکه بانک‌های خارجی چرا وارد یک کشور می‌شوند، باید مسئله را از دید بانک‌های چندملیتی بررسی کرد. در واقع بانک‌ها بنا به اصول موضوعه متعددی از جمله حداکثرسازی سود و یا متنوع‌سازی اقدام به این کار می‌کنند. نتایج بررسی نشان داد که از دید بانک‌های خارجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی برای ورود آن بانک به یک کشور خاص، در درجه اول اهمیت قرار داشته و پس از آن متغیرهایی مانند ثبات اقتصادی و اندازه بازار مهم هستند.

حضور شرکت‌های خارجی در یک کشور اولاً از یک سو باعث می‌شود که بانک‌های خارجی برای تأمین مالی و ارائه خدمات به مشتریان خود در تعقیب مشتریان به کشور دیگر وارد شوند. ثانیاً حضور شرکت‌های خارجی در یک کشور به معنی ورود بسترهای مناسب فعالیت خارجیان است که بدین ترتیب می‌تواند علامت مناسبی برای ورود بانک‌های خارجی باشد. عامل ریسک سیاسی بعنوان یکی از مهم‌ترین عوامل سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر حضور آنها در یک کشور نقش بسزایی دارد.

۱۵- مهمترین پیشنهادات

اصولاً هیچ تلاشی برای جذب بانک‌های خارجی به نتیجه نخواهد رسید مگر اینکه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در سایر رشته‌های اقتصادی رونق بگیرد. بدین ترتیب باید در وهله اول برای جذب بانک‌های خارجی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به نحوی تشویق و افزایش یابد. در نتیجه بصورت خودکار، انتظار بر این است که بانک‌های خارجی نیز وارد کشور میزبان شوند.

فرم بازخوانی کتابها، پایان نامه ها و مقالات پژوهشی

در موضوع: بررسی موانع و راهکارهای عملکرد نظام بانکی در تعاملات بین المللی

محل بازیابی:

تاریخ بازخوانی:

بازخوان:

الف- مشخصات کلی

۱- عنوان گزارش: بین المللی شدن بانکداری و راهبردهای گسترش بانکهای اروپایی به برزیل طی دهه

۱۹۹۰

۲- نوع گزارش : گزارش طرح پژوهشی

۳- دانشگاه(سازمان) محل تولید گزارش

۴- نویسنده(نویسندگان): لوئیز فرناندو پائولا

۵- استاد راهنما(ناظر)

۶- سال شروع

۷- سال پایان: ۲۰۰۲

۸- محل انتشار:

ب- مشخصات روش شناختی

۹- سوالات محوری

- تحلیل عوامل تعیین کننده موج اخیر بانکهای اروپایی به برزیل

۱۰- مدل تحلیلی

- رویکرد تحلیلی- تاریخی

۱۱- مهمترین نتایج

۱. در نتیجه مقررات زدایی مالی و تغییرات فنی، بین المللی شدن بانکداری پدیده‌ای فراگیر شده است.

مؤسسات مالی به دنبال متنوع سازی فعالیت های خود به لحاظ نوع کالا و خدمات و/یا از حیث جغرافیایی بوده و مقیاس حداقلی عملیات خود را برای رقابتی ماندن و بالا بردن توان خلق سود، افزایش می دهند.

۲. موج اخیر بین المللی شدن بانک ها نه تنها در حوزه مؤسسات مالی، بلکه در بازارهای محلی نیز رخ داده

است. امروزه الگوی واقعی گسترش بانکی به عواملی بیش از میزان همبستگی میان کشورها مرتبط است.

نظریه گروبل مبنی بر اینکه منبع اصلی مزیت رقابتی بانکهای چندملیتی به توانایی کشورهای در جذب

اطلاعات و ارتباطات شخصی میان بانک‌ها و بنگاه‌های تولیدی در یک کشور خارجی با حداقل هزینه ممکن بستگی دارد، در مورد رویدادهای اخیر تأیید نمی‌شود.

۳. موضوع بین‌المللی شدن بانکداری را باید در مفهوم گسترده مقررات‌زدایی در امریکای لاتین طی دهه ۹۰ درک نمود که فضایی برای ورود شرکت‌های خارجی به بخش‌های کلیدی اقتصادی نظیر بانکداری، ارتباطات از راه دور و تأسیسات ایجاد کرد. این فرآیند در نتیجه خصوصی‌سازی شرکت‌های تحت مالکیت دولتی، شامل بانک‌های دولتی، و انعطاف‌پذیری بسیار بیشتر محدودیت‌های قانونی در ارتباط با حضور بانک‌های خارجی در بخش‌های بانکداری داخلی صورت گرفت.

۴. مطابق نظر فوکارلی و پوتزولو، بانک‌هایی که در کشورهایی فعالیت می‌کنند که در آن بخش بانکداری بزرگتر و سودآورتر است، باید قادر به صادر نمودن مهارت‌های خود باشند و لذا بتوانند فعالیت‌های خود را در خارج از کشور گسترش دهند. توسعه بانکداری در خارج از کشور نه تنها منبعی برای متنوع‌سازی عایدی این بانک‌ها محسوب می‌شود، بلکه راهی برای تقویت جایگاه آنها در بازار بانکداری اروپایی تحت فشار رقابتی اتحادیه اقتصادی و پولی است.

فرم بازخوانی کتابها، پایان نامه ها و مقالات پژوهشی

در موضوع: بررسی موانع و راهکارهای عملکرد نظام بانکی در تعاملات بین المللی

بازخوان: تاریخ بازخوانی: محل بازیابی:

الف- مشخصات کلی

۱- عنوان گزارش: تجارت بین المللی خدمات

۲- نوع گزارش: کتاب

۳- دانشگاه (سازمان) محل تولید گزارش

۴- نویسنده (نویسندگان): آدیتا متو، رابرت ام. استرن و جیانی زانی

۵- استاد راهنما (ناظر)

۶- سال شروع:

۷- سال پایان: ۲۰۰۸

۸- محل انتشار: Oxford University Press

ب- مشخصات روش شناختی

۹- مهمترین نتایج

• طبقه بندی محدودیت ها برای خدمات بانکی

الف) محدودیت های مربوط به حضور تجاری

- صدور مجوز برای بانکها
- سرمایه گذاری مستقیم
- ترتیبات سرمایه گذاری مخاطره آمیز مشترک
- جابجایی افراد (مجریان، متخصصان، مدیران ارشد و ...)

ب) سایر محدودیت ها

- افزایش منابع مالی بانکها (ممنوعیت قبول سپرده از وجوه دولتی/بازارهای سرمایه داخلی)
- وامدهی وجوه توسط بانکها (محدودیت انواع و اندازه وامها)
- سایر کسب و کارهای بانکها (بیمه، اوراق بهادار و ...)
- ترکیب هیئت مدیره
- جابجایی موقت افراد

۳- فهرست مقالات و گزارش‌های رصد شده

۱. پیکانی، کاترین (۱۳۸۰)، "نقش اعتبارات صادراتی در توسعه صادرات غیرنفتی به کشورهای آسیای میانه عضو اکو"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه مازندران
۲. مهدویان، محمدهادی، "مدیریت دارائی‌ها و بدهی‌ها در نظام بانکی ایران"، مجموعه مقالات پانزدهمین همایش بانکداری اسلامی
۳. وطن‌پور، محمد (۱۳۹۰)، "نظام بانکی در معرض چالش‌های درونی و بیرونی"، بانک و اقتصاد، شماره ۱۱۴
۴. پرتوی‌شفق، ملوک، "راهکارهای جذب سرمایه‌گذاری خارجی با تأکید بر مؤلفه‌های مؤثر اقتصادی و سیاسی"، پژوهشنامه اقتصادی
۵. آقابابایی، رضا، محمود متوسلی و سیدمرتضی حسینی‌نژاد (۱۳۸۹)، "عوامل مؤثر بر حضور بانک‌های خارجی در یک کشور"، پژوهش‌های اقتصادی/ایران، سال پانزدهم، شماره ۴۴، صص ۳۳-۱
۶. متوسلی، محمود و رضا آقابابایی، "تأسیس مراکز تأمین مالی فرامرزی: راهکاری برای ورود به بانکداری بین‌المللی"، برنامه و بودجه، شماره ۱۰۶
۷. میرجلیلی، سیدحسین (۱۳۸۱)، جهانی شدن بانکداری و ضرورت‌های ناشی از آن در بانکداری ایران، نامه مفید، شماره ۳۱
۸. خنده‌رو، علی و محسن واشقانی (۱۳۹۱)، آثار اقتصادی محدودیت در گشایش اعتبارات اسنادی ارزی، بانک و اقتصاد، شماره ۱۲۱
۹. عزیزنژاد، صمد و محمدرضا سیدنورانی (۱۳۸۸)، بررسی آثار تحریم بر اقتصاد ایران با تأکید بر تجارت خارجی، مجلس و راهبرد، شماره ۶۱
۱۰. سپهری، کامران (۱۳۹۰)، چشم‌انداز بانک‌های تجاری در ایران، بانک و اقتصاد، شماره ۱۱۴
۱۱. کسمتی، محمد رضا و احمد فر مهبینی فراهانی (۱۳۸۱)، مطالعه تطبیقی قراردادهای نفتی، پژوهشگاه صنعت نفت، اولین همایش مدیریت پروژه